

EL MERCAT SOCIAL A L'HOSPITALET DE LLOBREGAT 2021

DIAGNOSI DE L'ESTAT DE L'ESS A LA CIUTAT

ELABORAT PER:

Administració
d'Empreses i
Cooperatives
d'Urbansipol

La Col·lectiva

PAMAPAM

economia social aracoop

Generalitat de Catalunya
Departament d'Empresa i Treball

FINANÇAT PER:

Treball de camp i recollida de dades:

La Col·lectiva

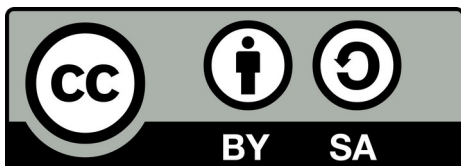
Coordinació i supervisió de l'informe:

La Col·lectiva

Redacció de l'informe:

Pam a Pam – Xarxa d'economia solidària i La Col·lectiva

Octubre 2021

Sou lliures de:

Compartir — copiar i redistribuir el material en qualsevol mitjà i format

Aquesta llicència és acceptable per a obres culturals lliures.

El llicenciador no pot revocar aquestes llibertats, sempre que seguïu els termes de la llicència.

Índex de continguts

1. Introducció.....	2
2. Context ESS a L'Hospitalet de Llobregat 2021.....	3
2.1. L'Economia Social i Solidària.....	3
2.2. L'ESS a L'Hospitalet de Llobregat i el paper de la Col·lectiva.....	3
2.3. L'Ateneu La Col·lectiva.....	4
2.4. Sectors de l'economia social estratègics a la ciutat.....	7
3. Pam a Pam com a Eina d'estudi.....	10
3.1 El projecte.....	10
3.2 Els Criteris de Pam a Pam.....	12
4. Les pràctiques transformadores de l'ESS de l'Hospitalet.....	15
4.1 Metodologia.....	15
4.2 Perfil de les entitats enquestades.....	15
4.3 Compliment dels criteris de l'ESS en el mercat social de l'Hospitalet.....	19
5. Diagnosi de l'estat dels menjadors escolars a L'Hospitalet.....	27
5.1. Metodologia.....	27
5.2. Agroecologia als menjadors escolars a L'Hospitalet de Llobregat.....	28
6. “Vienen a quitarnos el trabajo”.....	31
6.1. Aproximació de l'ESS al comerç migrant del barri de Collblanc-Torrassa.....	31
6.2. Diagnosi i propostes de dignificació de les cures a l'Hospitalet	36
7. Conclusions.....	42
7.1 Conclusions sobre l'estat de l'ESS a l'Hospitalet.....	42
7.2 Conclusions sobre l'alimentació a les escoles.....	43
7.3 Conclusions sobre el comerç migrant.....	44

1. Introducció

L'informe sobre el mercat social d'aquesta convocatòria 2020-21 ha estat elaborat per l'Ateneu cooperatiu la Col·lectiva amb la col·laboració de Pam a Pam i la Xarxa d'Economia Solidària. Més enllà del marc introductori del context i els criteris de Pam a Pam, consta de tres parts ben diferenciades:

- **Les pràctiques transformadores de l'ESS de l'Hospitalet** on s'avalua el compliment de criteris de Pam a Pam per tal de veure quines són les pràctiques transformadores de les entitats de l'economia solidària a l'Hospitalet de Llobregat entre novembre de 2020 i octubre de 2021.
- **Diagnosi de l'estat dels menjadors escolars a L'Hospitalet** on es testa l'estat de l'alimentació agroecològica en els menjadors escolars de la ciutat durant el primer i segon trimestre de 2021.
- **"Vienen a quitarnos el trabajo"**
  - **Aproximació al comerç migrant**, on es fa una aproximació de l'ESS al comerç migrant del barri de Collblanc-Torrassa per tal de detectar "valors" o "bones pràctiques" no recollides al Pam a pam. Aquesta primera fase forma part d'un full de ruta on es generarà un segell que sigui eina de visibilització i promoció econòmica del comerç migrant.
  - **Diagnosi i propostes de dignificació de les cures a L'Hospitalet**, on es visibilitzen les condicions laborals de les treballadores de la llar que tenen alguna relació amb la Taula de Cures, i on es comparteixen millores per la situació de les cures al territori.

Finalment hi haurà un capítol amb les conclusions i reptes de futur que s'extreuen de tots tres capítols per tal de poder definir les futures línies de treball de l'Ateneu La Col·lectiva.

2. Context ESS a L'Hospitalet de Llobregat 2021

2.1. L'Economia Social i Solidària

L'Economia Social i Solidària (ESS) és moviment social i un conjunt de pràctiques alhora. Com a moviment, formula una proposta política de transformació social a través de la democratització de l'economia, l'autogestió del treball, la prioritització de les persones per sobre del capital i les relacions basades en la cooperació i la sostenibilitat de la vida. Aquest propòsit no es queda en un discurs, ja que en el nostre país existeixen multitud d'iniciatives, en forma de cooperativa, associació, empresa d'inserció, o col·lectius informals, entre d'altres, que estan fent activitat econòmica basant-se en els principis de la cooperació, el compromís social i ambiental, el suport mutu, l'autonomia en la gestió, l'emancipació del treball...

L'ESS vol superar el capitalisme modificant l'objectiu de l'activitat econòmica:

- Priorització de la satisfacció de necessitats per sobre del lucre
- Aposta per la propietat col·lectiva i la gestió democràtica
- Compromís amb la comunitat, la sostenibilitat ambiental i l'equitat de gènere
- Funcionament participatiu
- Perspectiva transformadora de l'economia i la societat

Seguint aquesta lògica, els mecanismes de relació entre iniciatives de l'ESS no es basen en la competència, sinó en la intercooperació i el treball col·laboratiu.

2.2. L'ESS a L'Hospitalet de Llobregat i el paper de la Col·lectiva

L'Hospitalet té una història rica en pràctiques cooperatives que malgrat la seva importància, riquesa i diversitat, han estat invisibilitzades durant molts anys. Aquestes maneres de fer, que han sigut puntals en el sosteniment de la vida als barris de la ciutat, especialment en contextos de crisi, són un llegat amb què reconnectar, com a ciutat en aquest context de post-pandèmia. El temps ha passat i el model econòmic ha canviat, però no les necessitats vinculades a l'economia de la vida i de les cures. El moviment cooperatiu a l'Hospitalet de principis del segle XX, centrat en cooperatives de producció i de consum, en una ciutat en expansió cada cop més industrialitzada i amb fort creixement demogràfic s'ha transformat totalment. Avui dia la funció social s'ha convertit en l'element central del cooperativisme en una ciutat desindustrialitzada, on la majoria de cooperatives que hi ha es dediquen al lleure, a l'atenció a les persones, l'educació, la integració social i/o la recerca de feina.

Des de fa 4 anys, l'Ateneu Cooperatiu de la Collectiva, en col·laboració amb cooperatives històriques i entitats més recents, l'associacionisme veïnal, el teixit social organitzat, els moviments socials, les xarxes de suport informals... treballa per difondre i donar suport a les xarxes d'intercooperació que poden donar resposta comunitària a necessitats també col·lectives de la ciutat.

2.3. L'Ateneu La Collectiva

La Collectiva és l'Ateneu cooperatiu de l'Hospitalet de Llobregat que en l'edició 2020-2021 ha comptat amb les següents entitats.

Entitats impulsores

LaFundició

Cooperativa creada en 2006 que impulsa processos col·lectius de construcció de coneixement, pràctiques culturals i formes de relació, entesos com a recursos d'ús comú i com a activitats "controversials" i situades. Una de les seves principals línies d'actuació són la producció de projectes col·laboratius de continuïtat amb diferents col·lectius i institucions. Forma part de les xarxes Artibarrí i Arquitectures Col·lectives i és membre de la XES i XESL'H.

ACPP

ONG sense afany de lucre i membre de la XES Catalunya i la XESL'H. Porta més de 27 anys realitzant projectes d'Educació pel desenvolupament i la Justícia Global, treballant amb població en situació de desigualtat socioeconòmica i exclusió social, promovent pràctiques en pro de l'ESS. Impulsen moltes iniciatives de sensibilització sobre la importància de nous models de relacions econòmiques, amb processos participatius i generació de moneda social, en col·laboració a diverses administracions públiques locals.

Brotos

Brotos és una cooperativa laboral sense afany de lucre i d'interès social que va néixer al 2013 i que realitza la seva activitat fonamentalment a L'Hospitalet, on acompanya espais d'autocura i benestar i dinamitza processos comunitaris de reflexió i corresponsabilitat en les cures. A més a més, Espai Brotos ha estat una de les entitats impulsores de la Xarxa d'Economia Social (XES) de L'Hospitalet i durant els últims mesos ha treballat mà a mà amb LaFundició en el projecte singular "El Trajín" per dinamitzar els mercats municipals (amb tallers d'alimentació conscient) i acompanyar projectes d'ESS amb possibilitat d'ocupar espais als mercats en un futur.

Tarpuna

Tarpuna és una cooperativa d'iniciativa social i sense ànim de lucre. La seva finalitat és donar resposta a les necessitats socials de l'entorn, especialment les de les persones més afectades per les desigualtats econòmiques i socials. En aquest sentit, Tarpuna vol col·laborar a construir una societat més justa i equitativa. Forma part de diverses xarxes i entitats de segon grau. Col·labora regularment amb entitats d'inserció sociolaboral, especialment amb persones aturades de llarga durada, joves amb poca formació, persones recluses o en centres d'acollida.

[Keras Buti Associació](#)

L'Escola Popular Keras Buti ("fem coses" en romanó) és un espai on compartir i construir col·lectivament coneixement: sabers i fers vinculats a un territori i unes comunitats específiques; sabers i fers que articulen una cosmologia, una manera de sentir i estar en el món.

Alhora, des de l'Escola Popular Keras Buti volem explorar les maneres en què el coneixement i la cultura poden articular-se amb formes d'economia que posin el sosteniment i la reproducció de la vida al centre.

[Cooperativa de Consum Keras Buti](#)

És una cooperativa de consum agroecològic amb la voluntat d'oferir la possibilitat del consum de km 0 i responsable per enfortir el vincle de la ciutat amb les zones rurals i de cultiu que encara sobreviuen a prop de L'Hospitalet (en la tradició dels ateneus i cooperatives de consum de principis del segle XX).

Compten amb punts de recollida de cistelles en Bellvitge i Torrasa, encara que l'objectiu és donar resposta a les necessitats de "bon menjar" en tots els barris, donant suport així a la pagesia del Parc Agrari del Baix Llobregat.

[Mujeres Pa'lante](#)

Cooperativa de recent creació per donar sortides laborals a les persones que acompanyen a través de l'associació homònima, a més de formació en perspectiva de gènere i drets humans. Com a associació, tenen més de 10 anys d'experiència acompanyant dones migrades en el procés de cerca de recursos per integrar-se sociolaboralment.

Han iniciat xarxes amb entitats properes a Sant Antoni (BCN) i Collblanc (LH), generant sinergies a la comunitat per iniciar projectes en comú. En vies de formar part de la XAREC.

[La Saboga](#)

La Saboga és una organització sense ànim de lucre formada per ciutadans i ciutadanes preocupats pel medi ambient i la sostenibilitat que participa de forma activa a la societat intentant transformar-la des de l'àmbit local i intentant incidir en àmbits més globals.

La nostra preocupació i dedicació a la mobilitat urbana sostenible ens ha convertit en una entitat d'usuaris de la bicicleta, de defensa dels vianants i del transport públic.

[Comunitat Activa ABD](#)

Comunitat Activa és un projecte ubicat a Collblanc-La Torrasa (l'Hospitalet de Llobregat) de l'ONG Associació Benestar i Desenvolupament (ABD) que combina inserció laboral, suport, acompanyament social i participació comunitària. Es dirigeix a persones que a banda de presentar una situació d'atur tenen determinats factors personals i estructurals que condicionen el seu procés i se'ls acompanya amb diferents recursos a enfortir la seva capacitat de resiliència (habitatge, pobresa i eficiència energètica...).

[Lacho Bají Calí](#)

Lacho Baji Cali és l'única entitat enterament gitana que treballa a L'Hospitalet de Llobregat des de fa 25 anys dedicant-se exclusivament al treball per la seva comunitat.

Ha desenvolupat al llarg d'aquests anys programes d'inserció socio-laboral específics pel col·lectiu gitano, programes de salut dirigits a dones i els programes per tal de reduir l'absentisme escolar.

[JIS Arrels](#)

JIS és una associació que fa més de 20 anys que treballa amb i per les persones mitjançant accions i projectes socioeducatius com a eina de transformació social. Treballa a quatre àrees fonamentalment: l'àrea de la salut, l'àrea de Cooperació, Sensibilització i Internacional, l'àrea de Participació Comunitària i TIC, i l'àrea d'Inserció i Orientació Sociolaboral, realitzant actuacions sobre les competències i les habilitats personals i socials dels participants, que possibilitin la millora de la seva posició en el mercat laboral.

[Fuga](#)

Fuga és un projecte dedicat a explorar la fotografia i la cultura visual a través de cursos, workshops, d'exposicions i projectes. Sorgeix de l'experiència i els aprenentatges acumulats en els 6 anys de CFD Barcelona, escola de fotografia i mitjans documentals.

Fuga desborda la idea tradicional d'escola per a transformar-se en una comunitat on aprendre juntes en constant mutació, en complicitat radical. Un espai on compartir sabers, experiències i punts de vista.

[Ekonomikon SCCL](#)

Ekonomikon és una cooperativa gestora sense ànim de lucre que neix amb la funció de col·locar l'economia al servei de les persones. Enfront dels temps actuals, Ekonomikon ofereix solucions senzilles, eines tecnològiques i un acompanyament proper en comptabilitat, finances i suport organitzatiu.

[ALPI](#)

Entitat sense ànim de lucre que treballa per a la promoció personal i social i la inclusió de les persones amb capacitats no normatives i les seves famílies.

[IQ](#)

Quotidiana és una cooperativa sense ànim de lucre que treballa a partir de la idea que el coneixement és una eina imprescindible per a la transformació de les organitzacions i la societat, amb l'objectiu de fer-les més justes des d'un punt de vista de gènere.

Apliquen la perspectiva de gènere en el seu treball de consultora sobre organitzacions o empreses, polítiques públiques i fenòmens socials. També creen i comparteixen coneixement sobre els feminismes i la teoria feminista.

[Gracercoop](#)

Cooperativa gestora sense ànims de lucre, amb gran experiència en el món de l'empresa, la consultoria, l'assessoria i la formació. Ha donat suport a La Col·lectiva durant la convocatòria 2019-20.

Entitats col·laboradores

- Ajuntament de L'Hospitalet
- Federació de Cooperatives de Treball
- XES
- Coop57
- AAVV Som Santa Eulàlia
- CELH
- Fundació Akwaba
- Tapisseria per l'Automoció i la Nàutica J.D
- Cal Bielet el Garro
- Associació Cultural Mediterrània de L'H
- Centre d'Estudis Joan XXIII
- INS Eduard Fontseré
- INS Jaume Botey
- INS Provençana
- Orgànic
- Institut-Escola El Gornal
- Ecocentral
- Escola Prat de la Manta
- Trama
- Lemur
- Brain bridge
- Memorial democràtic SEAT
- Associació Solidària Marroquí Catalana

2.4. Sectors de l'economia social estratègics a la ciutat

Les enquestes d'aquest any han estat enfocades des dels eixos estratègics d'Agroecologia i Transició Climàtica i Racialització, Migracions i Cures. Això es degut, per una banda a les demandes expressades des de les Taules Territorials de la ciutat, i per l'altra per que calia donar resposta a les necessitats, plantejades en el context de pandèmia que ja van ser recollides a l'[informe de l'any passat](#).

2.4.1. Agroecologia i Transició Climàtica

En el marc del dret a menjar sa, de qualitat, i de manera sostenible, una de les línies estratègiques que hem prioritzat aquesta edició ha estat vinculada a l'agroecologia, des d'una perspectiva comunitària i popular.

Les mesures de confinament i l'aturada de l'economia quotidiana, a causa de les mesures del Decret d'Alarma, van suposar de sobte la pèrdua de l'única font d'ingressos de molts nuclis de convivència a la ciutat. Una realitat a la qual cal sumar la caiguda del petit comerç local, els ERTOS, EROS i acomiadaments que ha precaritzat més encara les condicions laborals del veïnat. Així doncs, han emergit necessitats alimentàries bàsiques que ens han fet reforçar la línia de treball agroalimentari i sumar-nos a les xarxes de suport veïnal, pel que fa a la distribució agroecològica.

L'Hospitalet es troba inserida a un paisatge urbà que l'allunya del seu entorn natural i dels recursos de proximitat del Parc Agrari del Baix Llobregat. Durant aquest mesos, entitats agrupades de La Col·lectiva, han treballat per incorporar productes frescos i de proximitat de producció agroecològica del Parc Agrari del Baix Llobregat a la xarxa de suport i repartiment d'alimentació, mitjançant la creació d'Alterbanc.

Per una altra banda La Col·lectiva ha fomentat durant aquesta edició el consum responsable i sostenible, de manera que ha crescut el nombre de consumidores de les cooperatives de consum responsable. Aquest context ha obert la possibilitat d'impulsar un supermercat cooperatiu a L'Hospitalet arran d'una oportunitat de relleu cooperatiu. S'han iniciat les primeres tasques per; estudiar les possibilitats de generar un supercoop a la ciutat, buscar pioners interessats i motivats per la iniciativa i demanar informació a les iniciatives que ja estan en marxa a Barcelona, Manresa, o València, per tal de contextualitzar una iniciativa pròpia adaptada a la ciutat.

La necessitat d'implementar mesures de consum responsable i de mobilitat sostenible per minvar els efectes del canvi climàtic i garantir una transició ecosocial democràtica ha sigut igualment un dels eixos transversals de La Col·lectiva 2020-21. En aquesta línia s'ha col·laborat amb la Saboga en la celebració de la 30 edició de la Festa del Sol en Bellvitge, així com s'ha treballat per a articular als comerços migrants del barri de Collblanc-Torrassa a partir de donar resposta a les seves necessitats compartides. En l'edició d'aquests any han estat tallers sobre sobirania energètica i la gestió de la nova factura elèctrica. De moment l'objectiu ha estat només fomentar les relacions entre els comerciants migrants i animar-los a buscar respostes col·lectives a l'hora d'enfrontar-se als reptes compartits.

De cara a acompanyar la transició alimentària a la ciutat, i en col·laboració amb el projecte singular del Kilombo, creiem que els ecosistemes escolars són l'espai on començar a fer aquests primers passos. L'objectiu d'aquesta diagnosi ha estat sensibilitzar sobre la importància de fer una transformació cap a menjador agroecològic i amb gestió basada en els valors de l'ESS, generant un grup motor expandit amb "agents" de la ciutat que posi damunt la taula la urgència per :

- Facilitar sobirania alimentària a les comunitats, impulsant una alimentació sana i sostenible, així com facilitar que tothom pugui accedir-hi.
- Respondre a l'emergència climàtica i protegir la terra.
- Generar resiliència davant els riscos globals i les desigualtats socials.

2.4.2. Racialització, migracions i cures

A L'Hospitalet la població censada i nascuda fora de l'estat espanyol representa més d'un 22% del total de la població. Moltes d'aquestes persones són dones migrades, que viuen a la perifèria, treballen al centre i que es dediquen a les feines de cures, bé com a treballadores de la llar, encarregades de la cura de menors i/o majors, o de la gestió de la llar, sovint en condicions d'explotació i sense cap garantia social. Aquestes dones formen part de cadenes transnacionals que es conformen, en paraules de l'Amaia Pérez Orozco, amb l'objectiu de sostenir quotidianament la vida, i en les quals les llars es transfereixen treballs de cures de les unes a les altres sobre la base d'eixos de poder, entre els quals destaca el gènere, la raça, la classe social i el lloc de procedència. A la forta precarització de les treballadores vinculades a l'economia de les cures que ha mostrat l'anàlisi de l'ESS durant la crisi, s'hi afegeix el constant envelliment de la població de L'Hospitalet, amb més de 53.200 veïns i veïnes majors de 65 anys.

Això suposa una necessitat objectiva, present i futura, de cures i acompanyament. Aquest sector, majoritàriament format per dones treballadores migrants i/o racialitzades, bona part en situació d'irregularitat administrativa, ens demana reorganitzar una línia estratègica que vinculi tots aquests reptes socials.

Des de La Col·lectiva vam acompanyar l'enfortiment de projectes cooperatius que donen resposta, amb condicions dignes, a les demandes d'una ciutat cada cop més envellida i vulnerabilitzada. Aquests projectes han d'esdevenir una oportunitat de regularització i millora de les condicions laborals i socials d'aquestes treballadores i alhora un instrument per combatre el racisme que travessa tant les institucions, com els centres de treball i els barris.

És per això, que durant aquesta edició vam decidir engegar amb la Taula de Cures de L'Hospitalet, una proposta de formar un grup de treball per debatre, analitzar i sobretot crear propostes al voltant del sector de les cures i el treball de la llar. Trobades co-organitzades amb CCOO L'Hospitalet i l'associació MUET (Mujeres Unidas entre Tierras) que s'han realitzat de manera setmanal des del mes de març.

Una de les primeres propostes que van sorgir arran d'aquest espai és l'enquesta "Diagnosi i propostes de dignificació de les cures a L'Hospitalet", que vam dissenyar entre totes les participants. D'aquesta diagnosi, hem pogut aconseguir una mostra de 50 persones que analitzem més endavant en aquest document.

A més a més, també hem pensat i dissenyat diverses jornades com ara la presentació pública de la Taula de Cures, l'exposició "Cuidar amb Dignitat" que incloïa fotografies fetes per les mateixes dones treballadores de les cures o les jornades "Transformem el sector de les cures des de l'ESS", on vam poder convidar a l'Amaia Pérez Orozco el primer dia i a les companyes de Més que cures, Ca l'Abril, Territorio Doméstico i Sindillar durant el segon dia.

Pel que fa al mapeig de petit comerç migrant als barris de Collblanc i La Torrassa, durant l'edició d'enguany s'han mapejat 95 comerços de sectors molt diversos, com ara: botigues de roba i basars, perruqueries i salons d'estètica, locutoris, restaurants i botigues d'alimentació.

Des de l'Economia Social i Solidària (ESS) creiem important ser capaces d'incorporar tot aquest guix de comerç migrant i poder donar suport i acompanyament a aquestes iniciatives que promouen pràctiques

que trobem dintre de l'ESS i que podem relacionar amb els sabers populars i la forma de fer en els seus països d'origen.

D'altra banda, també creiem que en l'eina principal de diagnosi i mapeig que utilitzem des de La Col·lectiva, Pam a Pam, té una manca la flexibilitat a l'hora de valorar els criteris d'inclusió en l'Economia Social i Solidària. Hem vist necessari fer una feina de revisió i/o reinterpretació dels criteris per tal de poder incloure una mirada més diversa i sobretot posar en valor pràctiques i sabers propis dels comerços i projectes de persones migrants que encara no es visibilitzen des de l'ESS. De cara a la pròxima edició de La Col·lectiva, tenim clar que volem donar continuïtat a aquesta tasca.

3. Pam a Pam com a Eina d'estudi

3.1 El projecte

Pam a Pam (www.pamapam.org), impulsat per la XES (Xarxa d'Economia Solidària) i SETEM Catalunya, és el mapa col·laboratiu de l'Economia Social i Solidària a Catalunya. És una eina col·lectiva que contribueix a la transformació social per superar la lògica capitalista i enfortir el moviment de l'economia solidària. A més, construeix un espai de referència en la visibilitat, delimitació i articulació de l'economia solidària i esdevé una comunitat d'aprenentatge col·lectiu a través de l'activisme, la formació i la pràctica del consum responsable. En aquest sentit, Pam a Pam permet:

- **Visibilitzar** en un sol mapa totes les iniciatives de l'ESS, també les que corresponen a l'esfera de l'economia informal o no jurídicament reconeguda.
- Oferir **alternatives** a totes aquelles persones que volen fer un consum responsable
- **Connectar** les iniciatives amb consumidors i proveïdors conscients i responsables
- Recollir dades que permetin fer **diagnosi** de l'estat del mercat social a Catalunya o ter territori
- Assenyalar **reptes i oportunitats** de l'ESS per cercar estratègies col·lectives com a moviment.

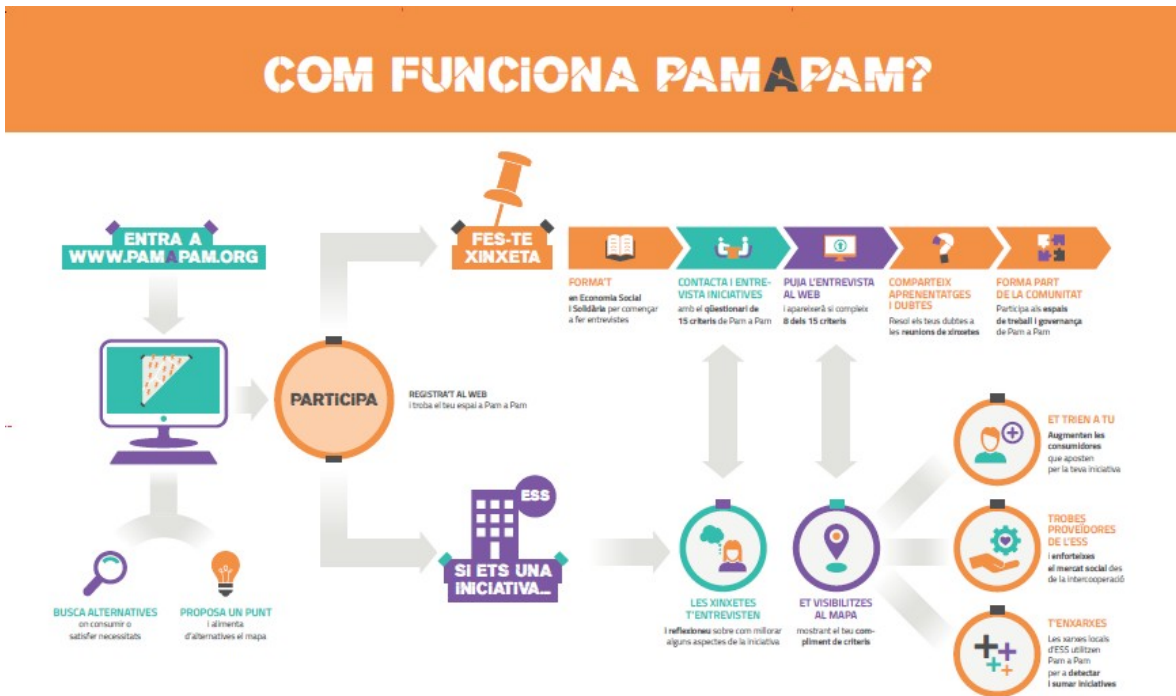

Figura 1: Infografia funcionament Pam a Pam

Tal i com es mostra a la figura 1. tot i que en aquest estudi ha calgut dissenyar un procés intensiu de contacte i entrevista a les iniciatives, Pam a Pam compta amb una comunitat de persones que recullen les propostes, les van a conèixer una a una i alimenten el mapa. Per tal d'establir un mètode d'avaluació que permeti consensuar quines entitats poden formar part de Pam a Pam, s'ha elaborat un qüestionari amb 15 criteris que concreten els principals aspectes a tenir en compte en la manera com treballem des de l'ESS. Cadascun d'aquests criteris contempla, alhora, una gradació de fins a 5 indicadors diferents, per a orientar a l'entrevistador en el sistema d'avaluació. D'aquesta manera es disposa de fins a 75 indicadors diferents per a dur a terme l'anàlisi i detecció de pràctiques transformadores.

Figura 2: Criteris de delimitació de l'ESS; Pam a Pam.

En el procés s'analitzen iniciatives que es classificaran en un dels 15 sectors delimitats per Pam a Pam i se'ls entrevista amb el qüestionari:

Figura 3: Categorització de sectors econòmics. Pam a Pam.

És a través d'aquest qüestionari que la comunitat Pam a Pam pot conèixer en profunditat com funciona cada iniciativa i la pròpia entitat pot fer una autoavaluació. Tenint en compte la triple sostenibilitat a la que es feia esment en l'apartat anterior, els criteris de Pam a Pam estan dividits en tres blocs: Organització Interna, Impacte Social i Impacte ambiental.

3.2 Els Criteris de Pam a Pam

Organització interna

1. DEMOCRÀCIA INTERNA: Valorem que les iniciatives d'ESS prenguin mesures per promoure una participació activa i igualitària de totes les persones membres de la iniciativa a la presa de decisions d'aquesta. Més enllà que hi hagi espais de reunió o assemblea, valorem que treballin aspectes com les diferències de rang i de privilegi que hi ha entre les diferents participants en la iniciativa i de quina manera això impacta en la desigual participació que hi pugui haver en la presa de decisions.

2. DESENVOLUPAMENT PERSONAL: Valorem que l'ESS contempli les necessitats generals de les persones que en formen part i intenti donar una resposta des de l'àmbit laboral, de participació i de les cures. Valorem les cures cap a les persones que treballen o participen en la iniciativa, així com els mecanismes que permeten conciliar la vida personal amb la feina o de quina manera es tracten les emocions. Considerem transformadora la corresponsabilitat: la capacitat, empatia i voluntat d'assumir col·lectivament, amb el conseqüent impacte econòmic per a la iniciativa, les necessitats individuals.

3. PERSPECTIVA FEMINISTA: Entenem el gènere com la construcció social de rols i comportaments. Tenint en compte que vivim en una societat patriarcal, si no incorporem una mirada feminista reproduïm els rols de gènere que generen asimetries entre homes i dones. Per això, valorem si les entitats tenen en compte aquestes desigualtats, si hi han reflexionat i si prenen mesures per fer-hi front promovent la participació, l'apoderament i el protagonisme de les dones.

4. CONDICIONS DE TREBALL: Les apostes actuals de l'economia cooperativa i solidària han de poder generar, alhora, condicions de treball dignes i evitar el desequilibri en la categorització del treball (forquilles salarials). Considerem condicions laborals dignes aquells contractes que són estables, amb jornades laborals coherents amb el volum de tasques i que ofereixen un salari superior al recollit al conveni de referència. En el cas de les cooperatives de treball, a més, considerem estable ser soci/a de la cooperativa o establir un temps per entrar a formar part de la cooperativa.

5. PROVEÏDORS: Valorem la proximitat, el respecte als drets laborals (comerç i comercialització justa) i la no presència d'intermediaris en els proveïdors tant d'allò que comercialitza la iniciativa, com de tots aquells béns o serveis que necessita comprar o contractar per al seu funcionament.

6. INTERCOOPERACIÓ: Valorem que es prioritzi treballar amb altres iniciatives d'ESS, potenciant la construcció de mercat social: s'estableix un circuit econòmic i de satisfacció de necessitats on tots els àmbits (producció, distribució, consum, finançament) actuen sota principis de l'ESS.

7. LLICÈNCIES LLIURES: Considerem transformador i amb un impacte social positiu l'elaboració o ús de continguts (programari) i béns culturals (gràfic, audiovisual, musical,...) sota llicències lliures i obertes.

8. TRANSPARÈNCIA: Valorem que l'ESS trenqui amb l'opacitat del sistema capitalista, en el qual s'oculta informació sobre la procedència i procés de producció dels productes i/o serveis que s'ofereixen, així com dels comptes i del funcionament de la iniciativa. La transparència és un mecanisme que construeix confiança alhora que visibilitza bones pràctiques i ofereix informació que facilita el consum crític i la presa de decisions.

9. FINANCES TRANSFORMADORES: Considerem imprescindible que les iniciatives de l'ESS no alimentin la banca capitalista convencional i les seves pràctiques. És per això que valorem l'ús de finances ètiques, tant en l'estalvi, el préstec com en l'operativa de la iniciativa. A part de banca ètica i cooperatives de finances ètiques, incloem en els sistemes de gestió financera de les entitats l'intercanvi, els grups d'autofinançament, el micromecenatge, la moneda social, i les asseguradores ètiques.

10. COHESIÓ SOCIAL: Considerem que l'ESS ha de ser un espai inclusiu, que superi les exclusions i discriminacions que es donen en el sistema capitalista per motius de raça, d'ètnia, de cultura, d'orientació afectivo-sexual, diversitat funcional, de gènere, etc. I que, per tant, ha de vetllar per fer visibles les dinàmiques que exclouen de l'esfera pública i del mercat de treball a determinades persones i treballar per revertir-les.

11. TRANSFORMACIÓ SOCIAL: Considerem que l'ESS ha de mantenir una mirada anticapitalista, tenint en compte i contribuint a erradicar les injustícies inherents al sistema capitalista, a la vegada que treballa per la construcció d'alternatives postcapitalistes. Sabem la capacitat del sistema capitalista per cooptar i apropiarse dels discursos contrahegemònics i adaptar-los als seus interessos, per això creiem que només la consciència anticapitalista farà que l'ESS no sigui absorbida pel sistema socioeconòmic dominant.

12. ARRELAMENT TERRITORIAL: Entenem l'arrelament territorial l'adequació de les iniciatives a les realitats dels territoris i a la contribució que aquestes fan al seu entorn més proper. Aquesta visió es fa també des de l'òptica de les economies comunitàries. A cada iniciativa el concepte territori pot variar depenent de l'escala a la qual dóna serveis.

Impacte ambiental

13. SOSTENIBILITAT AMBIENTAL: Valorem la consciència i aposta per l'ecologia de la iniciativa pel que fa a la producció, comercialització i mobilitat. Vivim en un sistema capitalista que aposta pel creixement il·limitat a costa de la destrucció del territori i el medi ambient, per això considerem que l'ESS ha d'incorporar la preocupació per minimitzar l'impacte ecològic que genera la seva activitat econòmica.

14. GESTIÓ DE RESIDUS: Valorem que les iniciatives d'ESS han de tenir en compte la capacitat dels ecosistemes de regenerar i absorbir els recursos i residus que es generen. Si no, estem contribuint a generar desequilibris greus als ecosistemes i, per tant, a la nostra capacitat present i futura de satisfer necessitats.

15. CONSUM ENERGÈTIC: El creixement capitalista se sosté, principalment, en l'extracció i combustió de recursos fòssils (petroli, gas, urani i carbó), que permeten l'obtenció del que fins fa poc era energia barata i abundant. Aquest mètode de producció s'ha demostrat insostenible i generador de forts impactes, tant al medi com a les persones. L'ESS ha de superar aquest model energètic i apostar per la reducció del consum energètic en la seva activitat, l'ús d'energies renovables i caminar cap a una sobirania energètica.

4. Les pràctiques transformadores de l'ESS de l'Hospitalet

4.1 Metodologia

Des de l'Ateneu la Col·lectiva s'ha dut a terme una tasca de contacte, aproximament i visibilització d'entitats de l'ESS de l'Hospitalet. En particular, part d'aquest aproximament i visibilització s'ha fet a través de Pam a Pam: s'ha fet l'entrevista i se les ha visibilitzat tant en el mapa oficial (les que complien el mínim de criteris) com en el mapa propi de la Col·lectiva on es mostren totes les iniciatives que hi col·laboren. En tots dos casos s'ha utilitzat Pam a Pam com a base de dades per sistematitzar les dades que es recollien.

En ser aquest el tercer estudi que es realitza amb les dades de Pam a Pam, agregant els diferents anys, serà possible fer una anàlisi de l'evolució en els compliment dels criteris de l'ESS des del 2018.

La introducció en el mapatge serveix per a obrir una relació i establir un horitzó que aconseguir en la millora de les pràctiques de cada entitat. D'aquí ve que sigui necessària la revisió d'indicadors com a mitjà de seguiment i contacte. En aquest sentit, la referencialitat que l'ateneu ha guanyat respecte als seus inicis, ha facilitat que noves entitats entrin en aquest procés de sensibilització i visibilització amb Pam a pam.

D'altra banda, [el web de La Col·lectiva](#) recull un [mapa](#) amb punts externs (no avaluats amb el qüestionari de Pam a Pam, que recull, entre d'altres, a les entitats cooperatives històriques de la ciutat de L'Hospitalet, que han estat inspiració per a aquesta nova generació de joves projectes amb clars propòsits de transformació social segons els criteris de l'ESS.

4.2 Perfil de les entitats enquestades

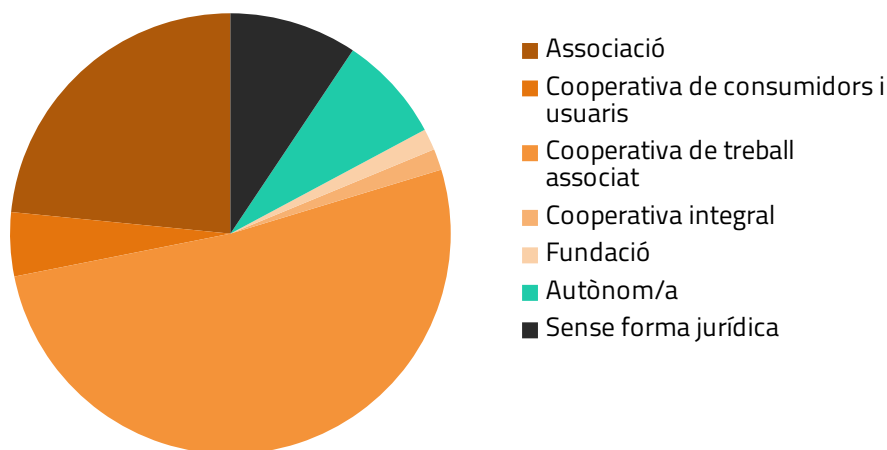
Un total de 66 iniciatives contactades en els darrers 4 anys, 48 de les quals estan publicades al mapa de Pam a Pam. La identificació i contacte del curs 2021 ha donat lloc a 7 d'aquests nous punts al mapa. A continuació mostrem el perfil d'aquestes entitats.

Formes jurídiques

Tal com es pot observar en el següent gràfic de distribució segons formes jurídiques, **es treballa principalment amb entitats de l'economia social, sobretot amb cooperatives i associacions** tot i que també hi ha iniciatives liderades per autònoms o sense forma jurídica. **El 58% de les iniciatives són cooperatives**, la majoria de treball, però també hi ha 2 cooperatives de consumidores i una integral.

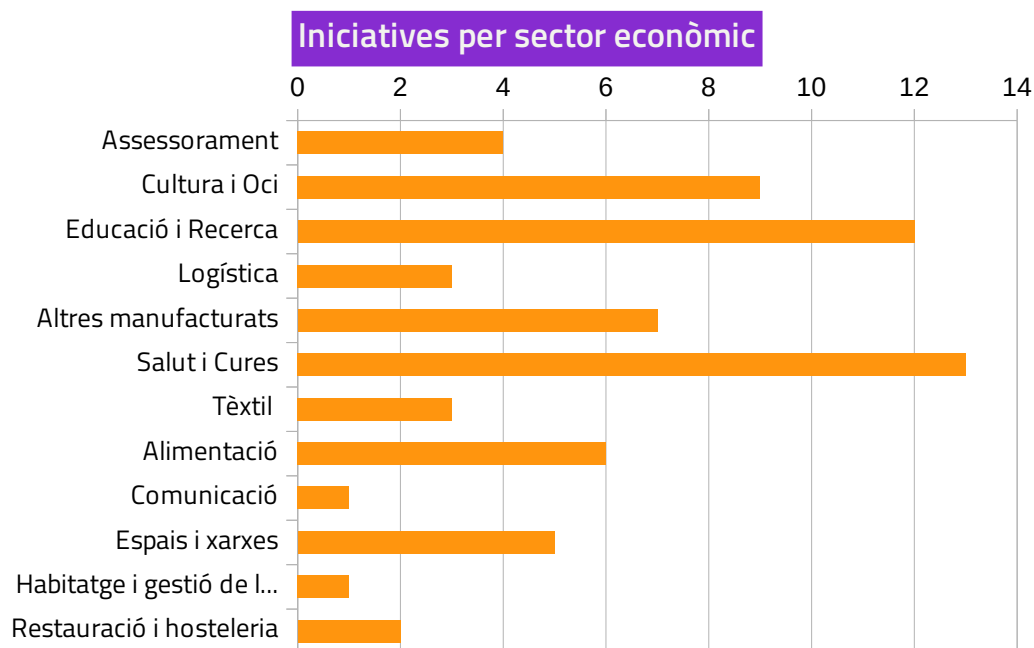
Cal destacar que 3 de les **noves iniciatives d'enguany són projectes de suport mutu que sorgeixen de la resolució de necessitats de la crisi sanitària de la Covid-19** i que s'han mantingut en el temps han esdevingut espais permanents d'economia comunitària. Tenen en comú la no formalització jurídica, la gestió comunitària, i l'objectiu de respondre a les necessitats de l'entorn.

Distribució segons formes jurídiques

Sectors econòmics

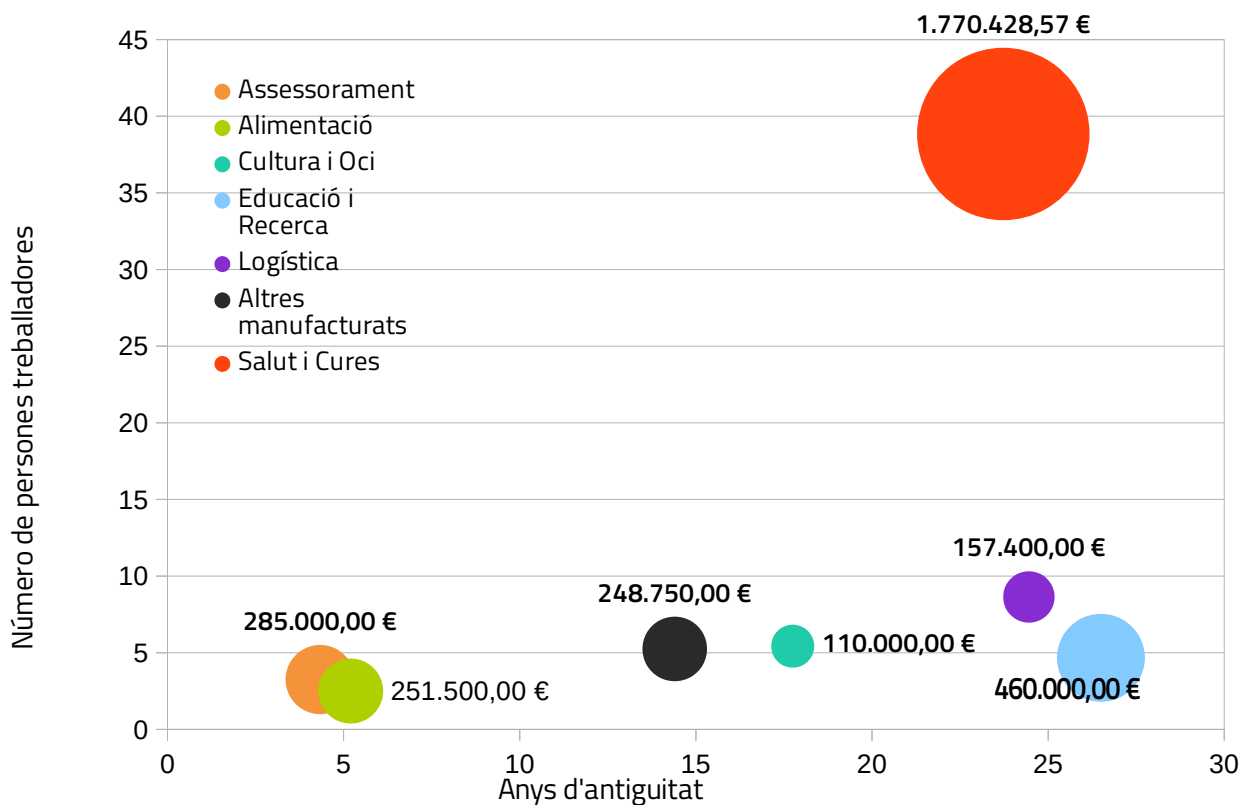
Si posem el focus en els sectors econòmics que cobreixen les iniciatives, veiem que, com ja vam veure en l'informe [Mirades des de l'economia social i solidària a les cooperatives a l'Hospitalet de Llobregat](#) hi ha 3 sectors que tenen especial presència en l'economia social de l'Hospitalet: Salut i Cures (amb entitats que atenen a col·lectius vulnerabilitzats), Projectes educatius diversos i Cultura i Oci.

Dimensions econòmiques

Si observem els perfils econòmics dels principals sectors representats, veurem diferències importants segons els sectors. Així pel que fa al nombre de persones treballadores de mitjana la majoria són xifres modestes que es mouen entre 3 (Alimentació) i 8 (Educació i Recerca) excepte Salut i Cures que són entitats molt més grans amb 39 treballadores per entitat de mitjana. Aquesta diferència, òbviament també s'aprecia en les xifres de facturació: així com les entitats de Salut i Cures facturen, de mitjana més d'1,7 milions d'euros; Educació i Recerca se situa per sota dels 500.000€ de mitjana; i la resta de sectors estan entre els 100.000 i els 300.000€ de facturació mitjana.

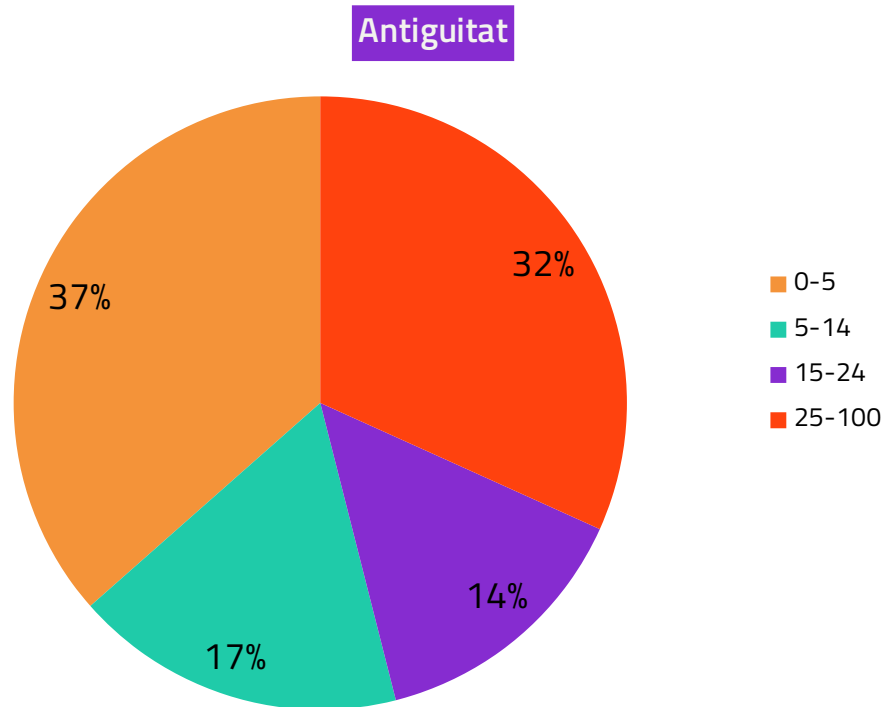
Perfil de les entitats per sector

Antiguitat

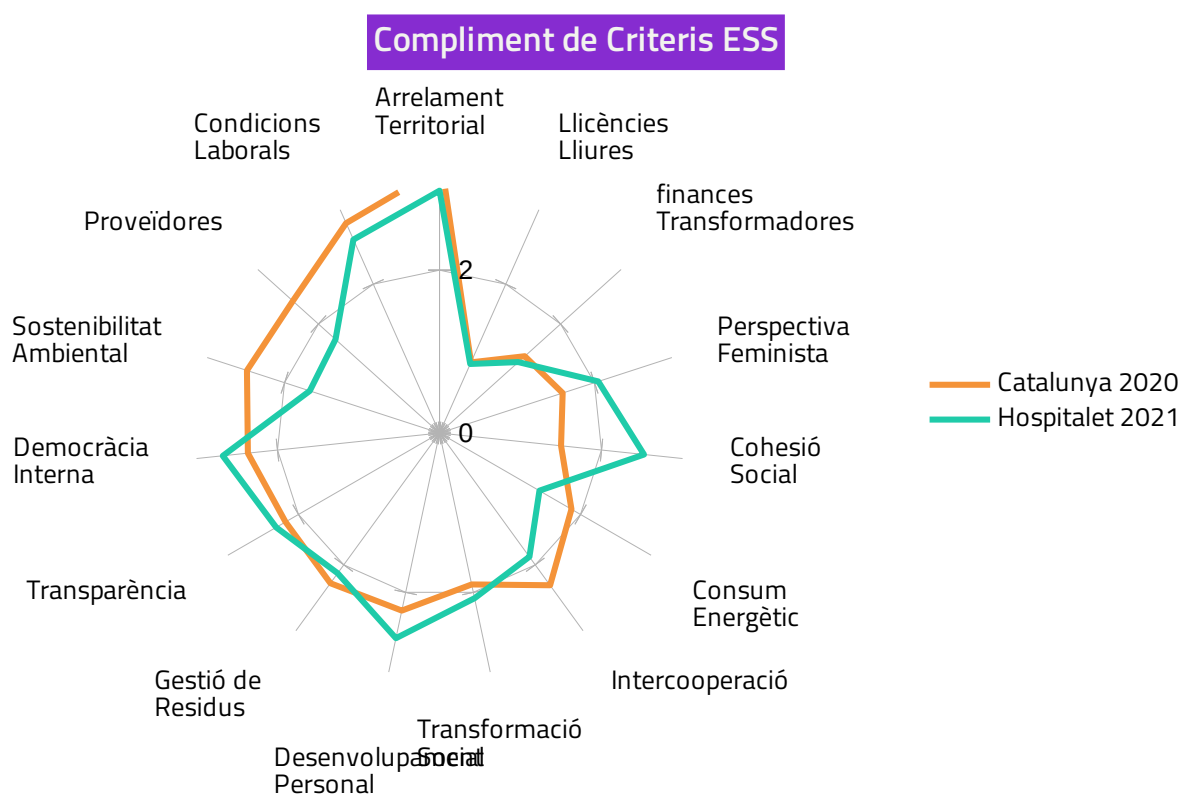
Les entitats tenen de mitjana 12 anys d'antiguitat però distribuïdes de maneres diferents. En el gràfic anterior ja podem observar que alguns sectors com l'educació o la logística aglutinen les entitats amb més bagatge mentre que l'assessorament té de mitjana menys de 4 anys. Si mirem el total d'entitats, podem veure que n'hi ha moltes -el 37%- que són molt joves amb menys de 5 anys i un 32% d'empreses madures amb més de 25 anys de trajectòria. El 31% de les entitats van ser creades entre el 1996 i el 2015.

Dels nous projectes entrevistats enguany, cal destacar que 5 són de recent creació, constituint-se durant 2020 o aquest mateix 2021, la majoria d'ells projectes nascuts en resposta a les necessitats comunitàries provocades per la crisi de la Covid-19.

4.3 Compliment dels criteris de l'ESS en el mercat social de l'Hospitalet

Com ja hem explicat a la introducció, la metodologia Pam a Pam per donar a conèixer les iniciatives de l'ESS implica fer una entrevista a cadascuna i avaluar el compliment de 15 criteris d'acord amb uns indicadors de manera que cada criteri es pot puntuar entre el 0 i els 5 punts de compliment. D'aquesta manera podem veure quins són els punts forts i els reptes per a cada iniciativa i, agregant-les, ens permet tenir una visió de fortaleses i reptes per col·lectius. Per tal d'analitzar el compliment d'aquests criteris en el Mercat Social de l'Hospitalet hem tingut en compte només les entitats contactades que s'han publicat a Pam a Pam (és a dir les que complien més de la meitat dels criteris). Aquest és el compliment agregat dels 15 criteris d'ESS de les iniciatives de l'Hospitalet i la seva comparativa amb l'agregada de tot Catalunya:

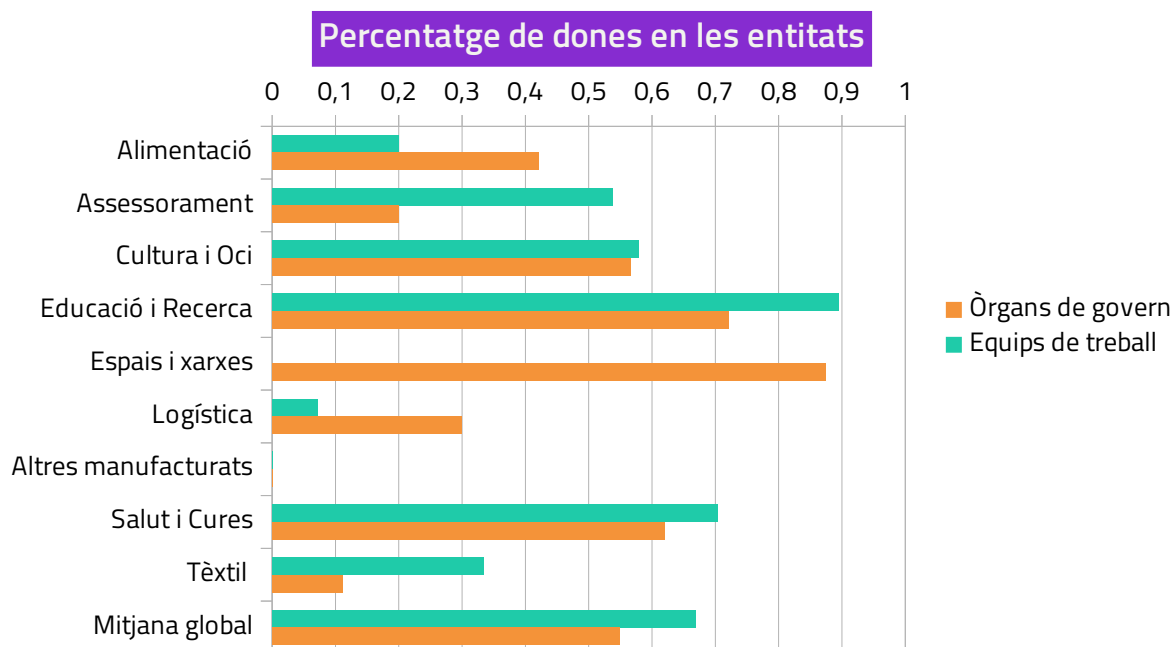

Donant un cop d'ull al global del compliment i comparant-ho amb la mitjana de compliment de tots els punts de tot Catalunya, ens permet distingir quins són els punts forts que es treballen a les entitats de l'Hospitalet, on **destaca sobretot la cohesió social**. La prioritat com a eix estratègic de les cures i les anàlisis específiques sobre racialització i migracions que s'estan realitzant des de La Col·lectiva ens poden donar noves pistes sobre com s'està treballant aquesta qüestió a la ciutat actualment i quines propostes de futur es poden anar traçant des de l'ESS, però actualment podem afirmar que **les iniciatives de l'Hospitalet tenen moltes més pràctiques d'atenció a la diversitat que a la resta de Catalunya. També cal destacar en positiu les pràctiques transformadores amb perspectiva feminista,**

i, a nivell intern, la democràcia interna i el desenvolupament personal. En canvi, seguint la línia que ja es dibuixava l'any passat, **la prioritització de proveïdors de proximitat i responsables o la sostenibilitat ambiental són compromisos per sota de la mitjana catalana**, on cal esmerçar més esforços.

Ocupació i gènere

Si en l'anterior secció veiem l'ocupació que generava cada sector, ara voldríem posar el focus en la composició de gènere d'aquest mercat de treball. En global **les dones representen el 66,94% del total de les persones assalariades del conjunt de les entitats avaluades**, però aquest còmput es veu especialment balancejat per les entitats de Salut i Cures i Educació i Recerca, les entitats de les quals compten amb plantilles molt extenses i altament feminitzades (70% de dones en Salut i Cures i 89% en Educació), el total de persones treballadores en les entitats d'aquests dos sectors suposa un 82% de la mostra. Les xifres analitzades són molt similars a l'informe de l'any passat, amb lleus canvis en el sector del tèxtil, cultura i oci o alimentació. Això es deu al fet que una part de les noves iniciatives entrevistades enguany són de l'àmbit comunitari sense personal assalariat, i les iniciatives vinculades al tèxtil o cures incloses enguany segueixen els mateixos patrons detectats anteriorment.

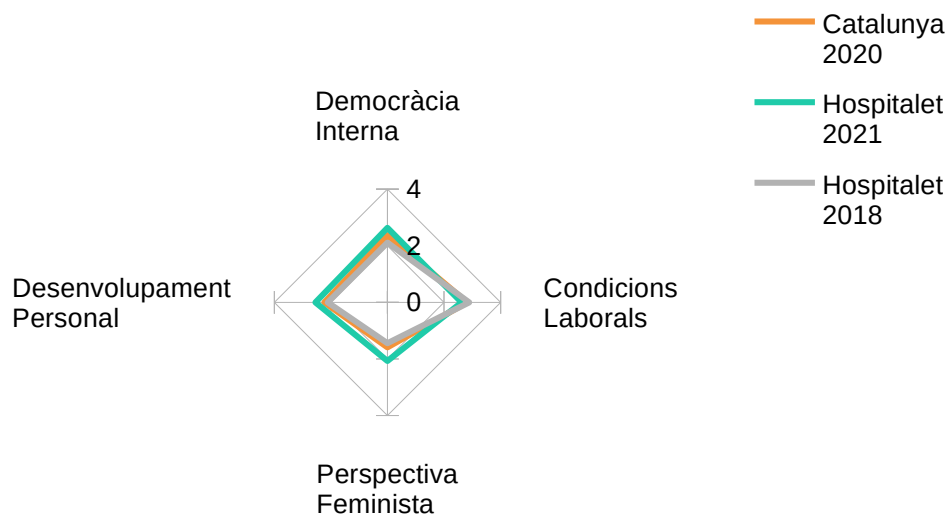
Si observem, a més, la configuració de gènere dels òrgans de govern observem que les dones tenen 10 punts percentils menys de representació en els òrgans de govern respecte a les persones treballadores, de mitjana.

En relació amb les mitjanes de Catalunya 2020, trobem que L'Hospitalet té un major percentatge de dones treballadores en l'ESS (en bona part explicat per la quantitat d'entitats dedicades al sector cures i educació), i un percentatge similar però una mica inferior de dones en òrgans de govern.

Organització interna

Aquest criteris en serveixen per avaluar el compromís de les entitats en democratitzar la gestió i cuidar les persones que les conformen. Veiem que en general **les entitats de l'Hospitalet compten amb un alt compliment d'aquests criteris** si ho comparem amb la mitjana de Catalunya, que a l'haver augmentat respecte anys anteriors, ha acurtat distància amb les xifres de compliment de l'Hospitalet.

Compliment criteris d'organització interna

Algunes pràctiques de les iniciatives que han entrat al mapa enguany per a il·lustrar aquest compliment:

- Sobre desenvolupament personal: La Suculenta- Tenen flexibilitat a l'hora de fer canvis de torn per poder compatibilitzar amb altres esferes vitals. Compten amb un banc d'hores per revisar el temps dedicat i agafar temps lliure

La perspectiva feminista és el punt fort d'algunes de les noves entitats incorporades al mapa que la incorporen de forma transversal en les seves pràctiques i en el seus objectius.

- Inclusivxs - inclouen en el mateix nom de la iniciativa la Inclusivxs, pronunciat "inclusives", volent incloure persones trans, no binàries, etc. Les tasques més feixugues se les van rotant, la resta se les divideixen segons habilitat.
- La Suculenta: han posat un cartell sobre la violència masclista i micromasclismes a la porta del restaurant, ja que es troben sota un Casal de Gent Gran i pretenen sensibilitzar també la comunitat. La perspectiva feminista l'apliquen treballant amb productes agroecològics a la contractació de persones migrants i travessades per violències de sistema heteropatriarcal. Són conscients de la política d'imatge que volen reflectir i han parlat de fer tornos a les aparicions en públic per tal de mostrar que la diversitat és un dels seus pilars.

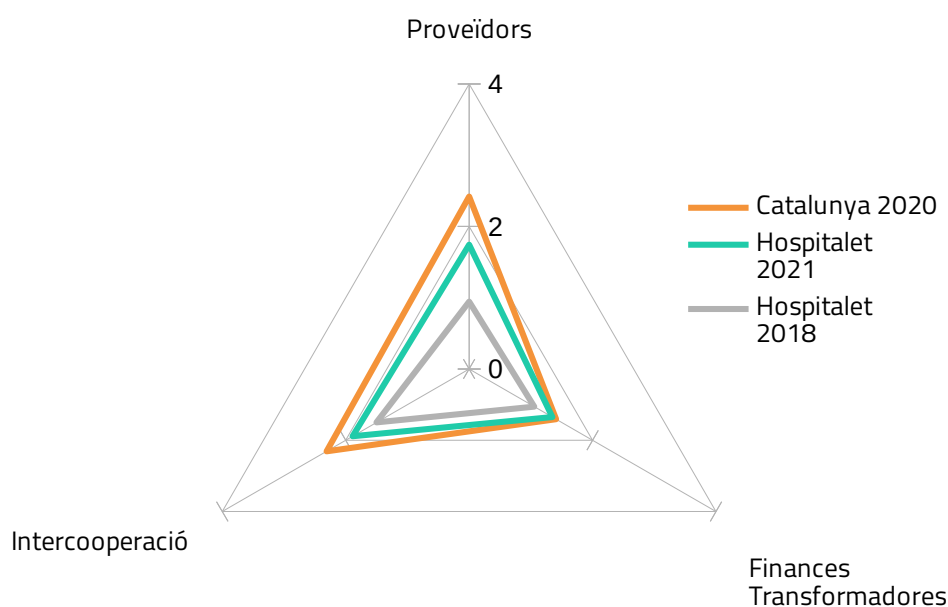

Creació de Mercat social

Una de les estratègies clau de l'economia solidària per tal de superar el capitalisme és la construcció d'un mercat social on les interaccions econòmiques escapin de les lògiques capitalistes. Per fer-ho les entitats han de treballar per intercooperar en lloc de competir i s'ha de vetllar per tancar la cadena de valor buscant proveïdores de proximitat i comerç just i evitant finançar-se amb banca capitalista.

Veiem com les entitats de l'Hospitalet han millorat substancialment les seves pràctiques respecte als complimentaments de 2018, tot i que en tots els criteris encara estan per sota la mitjana de Catalunya.

Compliment criteris de Mercat Social

En la selecció de proveïdores de proximitat i justícia social, així com el 2018 no s'arribava ni a l'1 sobre 5 de compliment (0,94), enguany el compliment se situa en un 1,74.

L'existència d'una xarxa local de la XES activa des del 2019 a l'Hospitalet i el fet que la majoria d'entrevistades en formin part o col·laborin ajuda sens dubte a fomentar la intercooperació entre elles. Així, veiem que les pràctiques d'intercooperació han augmentat d'un 1,50 sobre 5 a 1,9 en poc més de dos anys.

Les finances transformadores és el segon criteri amb menys compliment a Catalunya, i l'Hospitalet en repeteix el patró. Només el 28% de les iniciatives publicades al mapa enguany operen amb finances ètiques.

Algunes bones pràctiques que ens agradaria destacar de les noves incorporacions per la seva contribució a la creació de mercat social a L'Hospitalet:

- Ecocentral - Promoció de l'economia local per sobre de l'economia de mercat. Prioritzen la proximitat, la coneixença dels projectes, que siguin explotacions familiars, que paguin dignament als seus treballadors, i que siguin ecològics. Un dels objectius del projecte és garantir que els pagesos visquin dignament i, per això, els asseguren compres fet que els permet assegurar les collites, el client paga directament al proveïdor, els preus es consensuen entre productors i clients de manera justa, el projecte facilita espai de magatzem, obrador compartit i d'altres. Els preus es pacten tenint en compte el cost de la producció i el preu de mercat, però a l'hora s'adapta segons el moment de la temporada.
- La Suculenta - Treballen amb productes d'Ecocentral (distribuïdora agroecològica de la ciutat) i l'Hort de l'Eriçó. Tot això ho promulguen des de les xarxes socials així com participant en xerrades i esdeveniments de visibilització com la Festa del Sol (juny 21). Els repartiments de menjar a domicili els fan amb LHenBici, associació pel dret a una ciutat més sostenible des de la bicicleta.

Transformació social

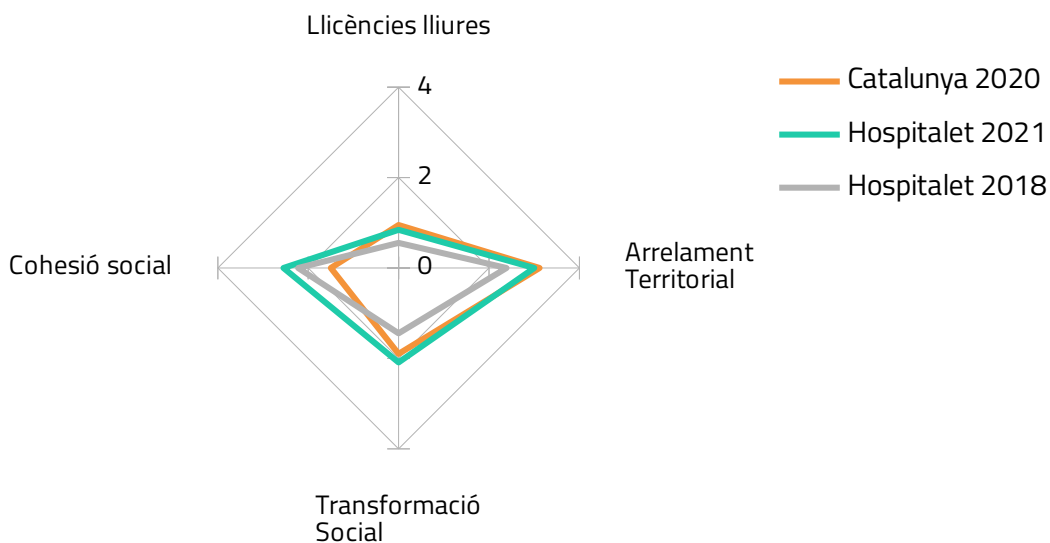
L'objectiu de l'ESS és repensar i portar a la praxis una economia que acompanyi la transformació social. En fer-ho, per tant, no pot oblidar-se de conèixer i corresponsabilitzar-se de les problemàtiques del territori on té lloc la seva activitat i vincular-se amb moviments i accions pel canvi social.

Dintre d'aquest marc, des de Pam a Pam s'avaluen diferents línies d'acció. Per una banda, l'apropament al procomú, entès com l'ús de contingut, tecnologies i programari lliures i oberts. És amb diferència el criteri amb més baix compliment de Pam a Pam: **Un 55% de les entitats no s'ha plantejat mai l'ús de contingut lliure.** I cap de les entitats incorporades enguany compleix aquest criteri. La lluita contra el capitalisme digital, un dels reptes en els que l'economia solidària tant a l'Hospitalet com a Catalunya en general s'ha de posar les piles en els pròxims anys.

En la resta dels tres criteris d'aquest àmbit: **Transformació Social, Arrelament territorial i Cohesió social, les pràctiques a l'Hospitalet són similars o superiors a la resta de Catalunya, i han tingut un augment substancial des de 2018.**

Arrelament territorial és el criteri amb major compliment a Pam a Pam, i a l'Hospitalet també. **El 95% de les iniciatives afirmen conèixer i treballar d'acord amb la realitat de la ciutat.** Moltes d'elles donen resposta a la realitat d'una ciutat complexa amb alts índex de població vulnerabilitzada. En particular **diverses de les entitats mapades estan impulsades per persones migrants i la seva principal activitat s'articula al voltant de la defensa dels seus drets o la resposta a una necessitat comunitària,** sent aquesta una pràctica tant de coneixement i corresponsabilitat amb la seva realitat territorial.

Compliment de criteris d'impacte social

Com ja hem mencionat, la meitat de les iniciatives de nova incorporació al mapa enguany són projectes de suport mutu que sorgeixen de la resolució de necessitats de la crisi sanitària de la Covid-19 i que s'han mantingut en el temps esdevenint espais permanents d'economia comunitària: **Xarxa de Suport Mutu La Florida /Can Serra** - xarxa de Suport per a l'autoorganització de les veïnes entorn de la sobirania alimentària (repartiment de productes agroecològics Alterbanc), amb un Banc de Roba Solidària dinamitzat per MUET, i assessorament i acompanyament col·lectiu en situacions de violències, com la masclista, l'administrativa (Llei d'Estrangeria), la falta d'accés a habitatge assequible, subministraments, etc; **La Suculenta** - projecte de cuina i restaurant popular, ecològic i de proximitat al Casal de Gent Gran de Bellvitge que aposta per la sobirania alimentària i condicions laborals dignes per a les productores i treballadores com l'accés a una alimentació saludable a totes les persones; i el **Ropero Solidario** - iniciativa comunitària per a la distribució de roba per i entre les veïnes de L'Hospitalet. A aquestes cal sumar dos iniciatives que tenen com a objectiu la inserció sociolaboral: **Alpi** - associació que treballa en la promoció, formació i inserció laboral de persones amb capacitats físiques i psicològiques no normatives-, i la **Botiga Amiga** - part de la xarxa de botigues de moda ètica impulsada per la Fundació Formació i Treball., on aposten per la inserció sociolaboral de persones en situació de vulnerabilitat a partir de la reutilització de roba i complements en bon estat. També s'ha incorporat al mapa enguany **Inclusivxs**, una associació que promou la llengua de signes catalana, oferint serveis de traducció per a vídeos, xerrades, emissions en directe amb l'objectiu de vetllar per garantir l'acesibilitat i inclusió de les persones amb diversitat funcional (persones sordes) i que puguin tenir igualtat d'oportunitats a tots els àmbits de la vida.

Veiem doncs que són iniciatives amb una clara sensibilitat a la diversitat de vides i de cossos, amb un fort arrelament territorial i una aposta forta per la cohesió social. Veiem algunes pràctiques destacables:

- Xarxa de Suport Mutu La Florida - Can Serra: "La xarxa es genera per donar resposta col·lectiva a problemes vitals de les veïnes, per això es van generant espais vinculats per tractar el dret a alimentació agroecològica, irregularització de situació administrativa, dret a l'habitatge, banc de roba...

Les veïnes que formen part de la iniciativa tenen diferents orígens culturals, per la qual cosa els idiomes parlats passen per àrab, anglès, francès, català, espanyol, etc. En col·laboració amb l'ateneu de la Col·lectiva s'ha generat documentació en diferents idiomes (urdú, etc.).

Es col·labora amb moviments per a l'habitatge, associacions de veïnes de la ciutat i barri, etc. S'aposta per un model econòmic que aposti per l'ESS i cooperativa, basada en el feminisme i el suport mutu; per això es col·labora amb entitats referencials de la ciutat."

- Botiga Amiga – Treballen afrontant un triple embat: social – generant oportunitats a col·lectius vulnerabilitzats, mediambiental - fent productes de residus, i econòmic- generant feina en el territori.

Han fet un canvi d'orientació en les botigues per deixar d'estigmatitzar les persones que van a recollir roba, i poden anar a buscar bons.

- Ecocentral - Voluntat de generar alternativa de distribució transparent i ecològica. Promotors de la XAMEC (Xarxa Agroecològica de Menjadors Escolars de Catalunya), de SlowFood i d'altres.
- La Suculenta - Participen de la Xarxa de Suport Veïnal de la ciutat, així com col·laboren amb l'Ateneu, la Xeslh, Dones Unides Entre Terres,... i van participar en la Fira Migrant de Coòpolis..

Hi ha preu popular per a persones a l'atur i jubilades.

- Alpi - Col·laboren amb l'Associació de Veïnes del barri, amb escoles de la ciutat, així com amb la Unió de Comerciants, el Grup de dons, o l'Espai de Ciutadania.

Impacte ambiental

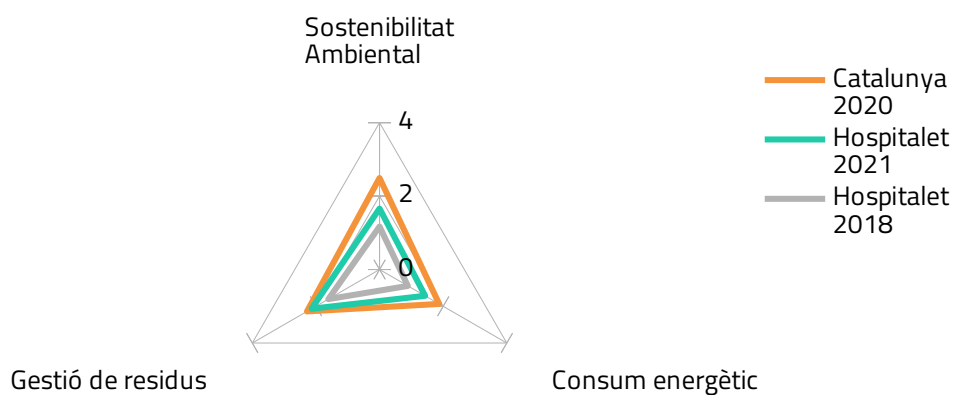
Finalment els indicadors d'impacte ambiental ens mostren que, si bé s'ha millorat molt en el seu compliment respecte a 2018, encara hi ha alguns reptes que cal treballar.

La gestió de residus és el criteri amb major compliment d'aquest bloc i les iniciatives de l'Hospitalet estan molt alineades amb el compliment general de Catalunya. Tot i que només dues iniciatives tenen pràctiques d'economia circular o es dediquen com a objectiu empresarial a la gestió de residus, **les pràctiques de reciclatge, minimització d'envasos, compres a granel i reutilització estan molt esteses. Només el 17% de les iniciatives no fa cap mena d'acció en relació a la reducció i gestió dels residus.**

El criteri amb més camp a recórrer és el de sostenibilitat ambiental i consum energètic: **el 27% de les entitats no ha reflexionat sobre el seu consum energètic i és molt minoritari l'ús de productes ecològics, només un 13% de les iniciatives.**

La diagnosi de l'estat dels menjadors escolars a L'Hospitalet que ha realitzat La Col·lectiva on es testa l'estat de l'alimentació agroecològica en els menjadors escolars de la ciutat pot donar algunes pistes més sobre com abordar aquestes xifres tan baixes.

Compliment de criteris d'impacte ambiental

Algunes de les iniciatives que han estat entrevistades enguany sí tenen pràctiques a destacar que poden ser inspiradores en aquests reptes:

- Xarxa de Suport Mutu La Florida /Can Serra – fa repartiment de productes agroecològics Alterbanc.

- Ecocentral - Tots els productes que distribueix el projecte, però també els que consumeix més enllà dels alimentaris, són de procedència ecològica. El simple fet de ser una central de compres ja redueix la petjada ecològica, ja que en un repartiment en lloc de repartir un únic proveïdor en poden repartir 20.
- Roba Amiga – Treballa el model d'economia circular en tèxtil. Sobre mobilitat; Estan estudiant a) Reconvertir la flota a vehicles elèctrics, b) Potenciació logística i paqueteria verda i c) estudiant la possibilitat d'introduir aparcament de bicicletes.
- La Suculenta - Repartiments de menjar amb bicicleta.

5. Diagnosi de l'estat dels menjadors escolars a L'Hospitalet

5.1. Metodologia

Des de l'Eix d'Agroecologia i Transició Climàtica de l'ateneu iniciem la tasca de contactar amb els centres educatius de primària i secundària de les escoles públiques i cooperatives de L'Hospitalet. El mitjà ha estat establir diàleg amb les comunitats educatives, a través de qualsevol dels seus diversos representants, docents, equips directius, AFAs/AMPAs o les mateixes gestores dels menjadors.

Els objectius:

- Conèixer la situació en clau agroecològica dels menjadors escolars de L'Hospitalet
- Presa de contacte i sensibilització a la importància d'incorporar l'agroecologia a l'alimentació de les comunitats educatives.
- Ajudar a articular un grup d'agents implicats on es comparteixin temes d'interès i inquietud.
- Acompanyar en la transformació dels menjadors per iniciar una gestió basada en els principis de l'Economia Social i Solidària: treball digne a les cuines i el camp, gestió democràtica, alimentació de proximitat i sostenible, arrelament de barri i sensibilització amb les necessitats col·lectives, impacte ambiental mínim així com una gestió de residus responsable.

El procés es va iniciar al febrer, començant pel contacte amb entitats referents en l'organització col·lectiva des de les escoles, com ara la Xarxa Grogga, la Coordinadora d'AMPA de Collblanc-Florida, la Federació d'Escoles de L'Hospitalet i la recent Xarxa de L'Hospitalet Escoles Sostenibles, amb l'objectiu que fossin potencials mobilitzadors i aliades a l'estudi sobre l'estat de l'alimentació als centres de la ciutat. Aquests agents es van mostrar interessats pel procés i el camp d'estudi i hi van participar, però tot hi així no han pogut formar part, aquest any, del grup coordinador de la proposta. S'espera que les diverses dificultats generades per les conseqüències de la pandèmia, com ara la debilitació grupal d'algunes de les entitats a causa de la falta de trobades presencials, la dificultat de tornar a endegar iniciatives aturades, etc.. se superin de cara a la propera edició.

A partir d'aquí, es fan dues rondes de contactes telefònics i de correu postal presentant la proposta i el qüestionari als equips directius de gairebé 30 centre educatius entre els mesos de març i abril de 2021. Paral·lelament, durant el mes d'abril s'envia tota la informació a les AFAs/AMPAs d'aquests centres, i així incorporar més diversitat de mirades en relació al menjar i la gestió de l'alimentació. Finalment es fa una nova ronda de seguiment per incorporar els dubtes o dificultats en omplir el formulari, així com les iniciatives, idees i necessitats dels centres al voltant d'aquesta qüestió. Es detecten especialment en els equips directius les dificultats dels centres per retornar a ritmes de participació social d'abans de la

pandèmia i la sensació encara de desbordament que provoca la necessitat de dedicació a la gestió dels protocols sanitaris de pandèmia.

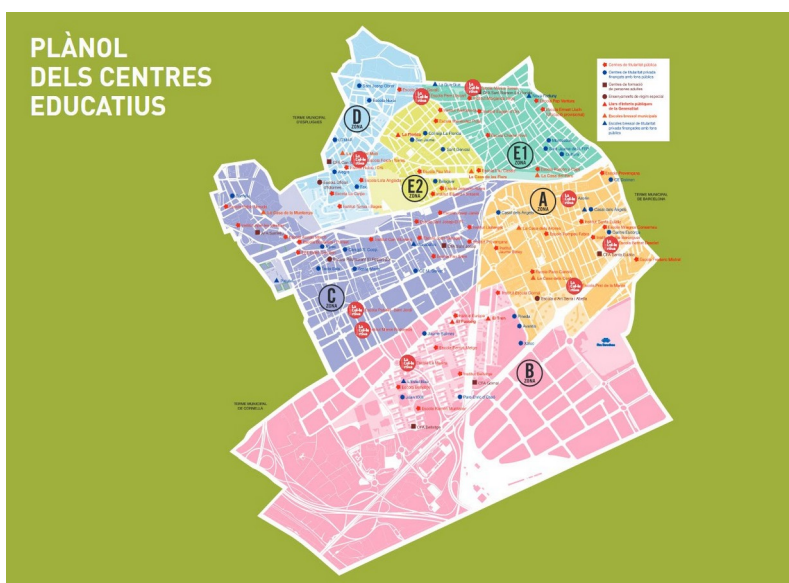
Els mesos de maig i juny es destinen a la recollida i l'explotació de dades, per treure les conclusions derivades de l'estudi. Els resultats es van presentar a la Sessió de Menjadors escolars i agroecologia. Què mengen les nostres criatures?" celebrada el 29/6/21 al Centre Cultural de Bellvitge. Aquesta trobada es convoca en col·laboració amb el Kilombo, projecte singular entre les cooperatives LaFundició, Keras Buti, Tarpuna i Voltes, l'associació Keras Buti i la distribuïdora Ecocentral.

Ecocentral durant aquest any ha treballat per impulsar un socioecosistema econòmic i cultural arrelat al territori que enforteixi i amplii iniciatives locals d'economia social alhora que serveixi per establir nous vincles entre el camp i la ciutat que construeixin una comunitat conscient de les necessitats col·lectives per sostenir la vida dignament.

Aquest espai de trobada serveix per compartir una nova informació relativa a la qüestió, així com per obrir la possibilitat de generar una cuina escolar del barri del Gornal, a valorar la possibilitat de fer la transició a canviar el sistema alimentari cap a l'agroecològic.

5.2. Agroecologia als menjadors escolars a L'Hospitalet de Llobregat

Els centres elegits, com ja hem comentat, són els dedicats a primària i públics, llevat de les cooperatives. El motiu de no ampliar educació secundària és el baix índex de centres que contemplen oferir el servei de menjar a aquestes edats. Una dada rellevant a destacar per a entendre d'on partim és que tots els centres concertats tenen servei de menjador escolar, mentre que només 4 dels 17 centres públics de secundària tenen servei de menjador escolar i 3 de menjador social (FONT: Guia Centres (L'Hospitalet, 2016). La gran diferència entre el nombre de beques de menjador escolar entre primària i secundària tal com es veurà més endavant, i sabent que en les famílies més vulnerabilitzades hi ha la necessitat que el menjar principal del migdia l'assumeixi el sistema educatiu, obre el dubte de si aquest sosteniment desapareix automàticament quan l'alumnat passa de 6è de primària a 1r de l'ESO.

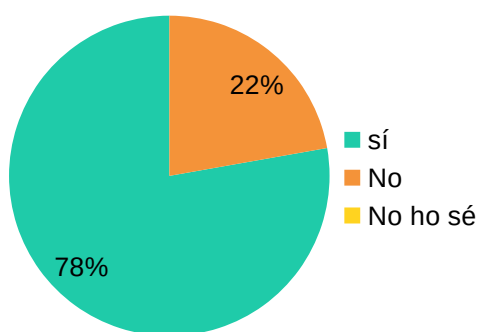

Segons les consultes ciutadanes realitzades a l'administració que se'ns han facilitat, el Departament d'Educació manifesta que la Inspecció d'Educació no té constància que s'hagi produït cap situació de manca d'atenció alimentària a l'alumnat matriculat als 10 instituts públics sense menjador escolar o social durant el curs 2020-21.

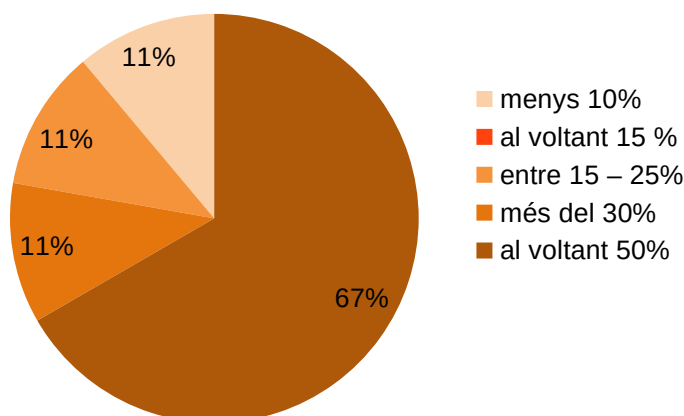
Del total de 36 centres escolars contactats, n'han respost 9, hi ha 2 centres d'educació secundària i la resta de primària, i cadascun d'un districte diferent. Més de la meitat de les respostes procedeixen dels equips directius, i la resta són 2 respostes de l'AFA i 1 de gerència de l'empresa de cuina. A més, la implicació d'aquestes comunitats educatives procedeix de la relació paral·lela amb les entitats que conformen l'Ateneu Cooperatiu i són del territori. Això ens pot portar a la conclusió que la revisió i millora del sistema alimentari als centres no és una prioritat durant el curs 2020-2021.

En relació amb l'alimentació ecològica als menjadors de les escoles participants, només 2 escoles diuen oferir menjar ecològic: una de forma puntual i una altra quotidianament. A més, a la pregunta de si coneixen els proveïdors d'aliments que van a les cuines, de nou només 2 diuen saber qui són. Després de creuar les respostes de les dues preguntes, vam descobrir que l'escola que va respondre que facilitava aliment ecològic al dia a dia no sap quin productor els subministra. D'aquestes dades destil·la el gran desconeixement existent sobre els beneficis dels aliments sense pesticides així com la manca d'atenció per comprovar les condicions i els valors de l'engranatge de la cadena alimentària. L'alimentació no és un element prioritari.

Respostes a si se coneixen als proveïdors del centre

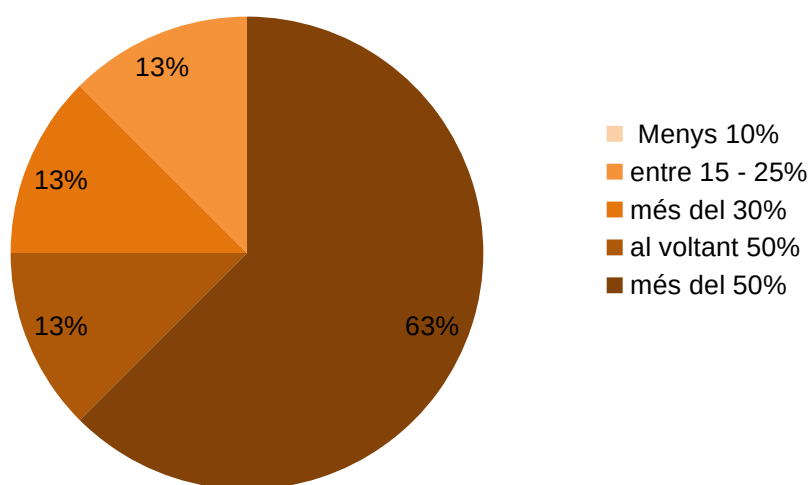
Alumnat becat al menjador

Més de la meitat de les rendes necessiten el suport de la beca menjador, per això es pot suposar que més de la meitat de les rendes familiars són precàries i requereixen suport de l'administració per a facilitar l'alimentació necessària.

Recordem que segons dades facilitades per la Síndica de Greuges, el total d'alumnat d'educació infantil i primària becat és el 31,2%. Mentrestant, si contrastem amb el sector concertat, en els centres concertats hi ha més alumnat amb beca de menjador (197, el 4,4%) que en els centres públics (182, el 2,4%) sense comptabilitzar els 3 centres públics que disposen de menjador.

Persones treballadores del centre que mengen al menjador

Això indica que 1/3 de les escoles mengen menys de la meitat del personal en el centre, per tant podria haver-hi desconeixement de la qualitat del menú i dinàmiques generades entorn del moment del menjar.

Sobre el menjador com a espai d'aprenentatge, només una escola declara específicament que la proposta pedagògica d'aquest moment vagi vinculada a la proposta de continguts pedagògics del centre escolar. Cal destacar una altra escola on es declara que les famílies no coneixen la línia pedagògica del menjador, només saben pel que filles/us compten després en l'àmbit familiar.

Els equipaments complementaris són bàsics per a l'aprenentatge del cicle alimentari:

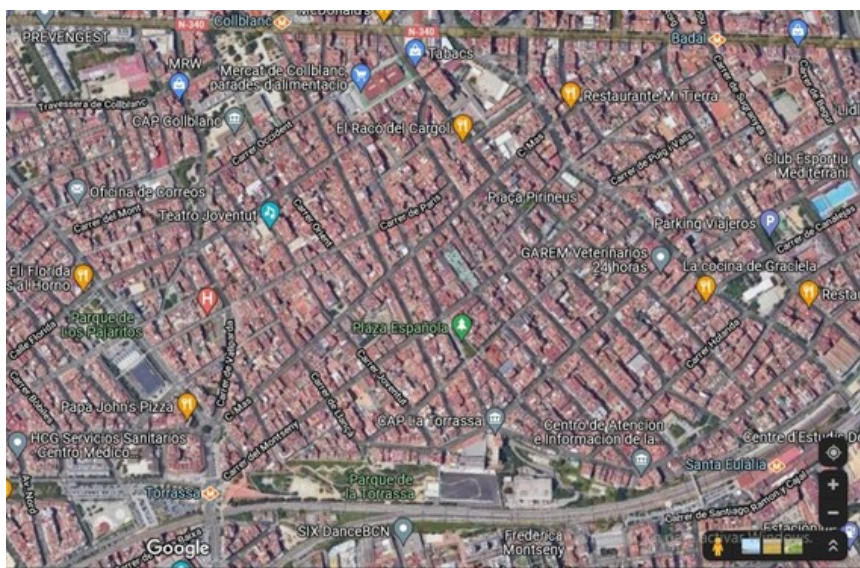
- Només 2 tenen espai de jardineria.
- Hort escolar, més de la meitat no tenen o està en procés de desaparèixer.
- Cap escola du a terme alguna activitat relacionada amb el compostatge.

6. “Vienen a quitarnos el trabajo”

6.1. Aproximació de l'ESS al comerç migrant del barri de Collblanc-Torrassa

A l'Hospitalet de Llobregat, partim de la premisa que el comerç al detall dirigit per persones migrants i/o racialitzades ha augmentat significativament durant els últims anys. Per això, des de La Collectiva hem volgut visibilitzar la força i la valentia d'emprendre tot i les circumstàncies del context en el qual vivim, on existeix una Llei d'Estrangeria, on existeix racisme institucional i amb els prejudicis socials pel mig. Per això, podem dir que aquella frase de “Venen a treure'ns la feina” és totalment falsa. Què passaria amb el comerç a l'Hospitalet sense la força treballadora de les persones racialitzades i migrants?

Entre els mesos de gener a setembre, hem mapejat un total de 95 comerços establerts als barris de Collblanc – La Torrassa, centrant-nos sobretot en carrers, avingudes i places amb gran concentració de persones: Carrer Progrés, Carrer Llobregat, Avinguda Catalunya, Avinguda Torrent Gornal, Plaça Espanyola i Plaça Blas Infante.

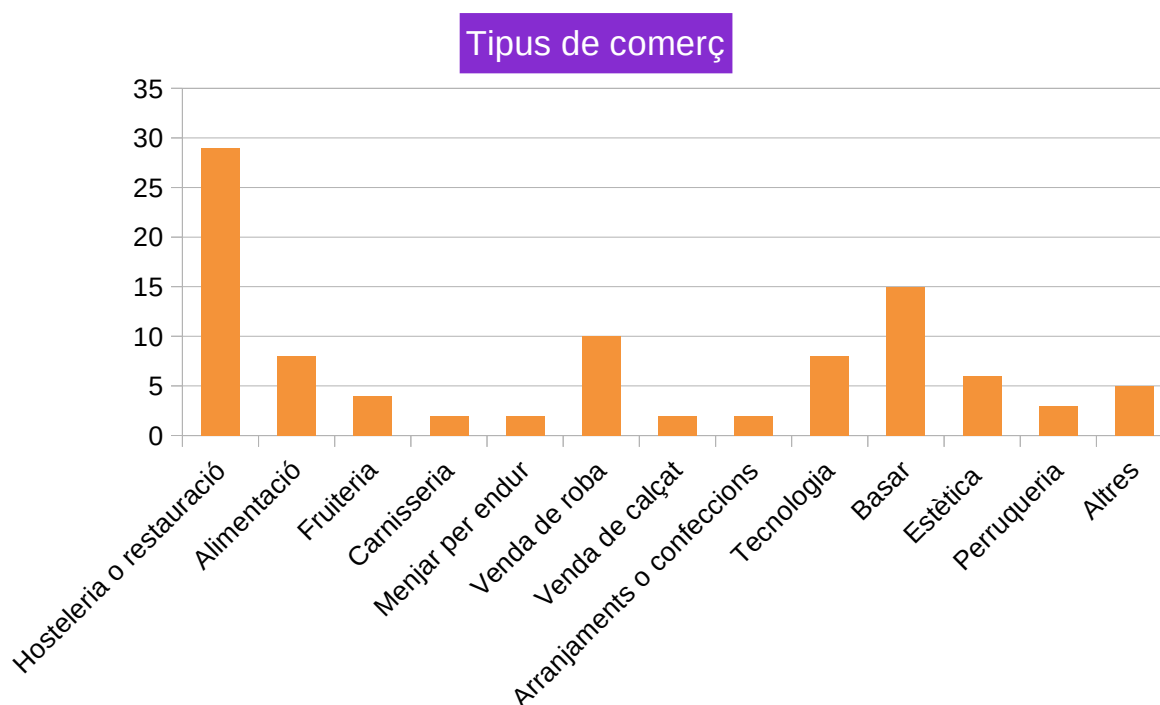
L'oferta comercial és força variada, diversa i per a tots els gustos. Des de restauració (cafeteries, restaurants i bars) a estètiques, perruqueries, botigues de venda de roba i calçat, fins a locals de venda de mòbils i tecnologia o electrodomèstics. Tot això denota la capacitat d'incorporació al mercat segons la demanda de la població de la ciutat.

Segons les [dades de l'IDESCAT](#), l'any 2020, L'Hospitalet de Llobregat té 269.382 persones, sense comptar a les persones que no consten al padró municipal perquè no hi tenen dret. El barri de la Torrassa té una extensió de 0,44 km² i una densitat poblacional de més de 61.000 persones per km², mentre que Collblanc, 0,51 m² i més de 51.000 persones per km². És a dir, parlem de dos barris de la zona nord de la ciutat amb un creixement accelerat i amb unes condicions socials molt poc cobertes. Així mateix, del total de la població, aproximadament 54.000 són més grans de 65 anys.

És important ressaltar aquest punt perquè el comerç migrant aporta riquesa econòmica a la ciutat. Crea un moviment que ha estat deixat pels qui han passat a ser jubilats. Hi ha hagut molts casos, sobretot a la zona de Collblanc, de botigues que tanquen o fan traspassos per jubilació. La mà d'obra migrant emprenedora ha estat la que s'ha fet amb locals i botigues. Un argument més per combatre el prejudici de "vénen a treure'ns la feina": la ciutat era (i encara ho és, d'alguna manera) una ciutat envellida.

Enmig d'aquesta realitat, hem pogut conèixer i mapejar 95 comerços de la zona (tots de persones autònomes), que estan distribuïts de la manera següent: hostaleria/restauració (29); moda (venda de roba, 10); venda de calçat (2); arranjaments i confeccions (2); tecnologia (8); basar (15); estètica (6); perruqueria (3); alimentació (8); fruiteria (4); carnisseria (2); menjar per endur (2); altres (5).

Cal aclarir que no són els únics comerços de persones migrants o racialitzades, però són les que ens han donat informació per a l'estudi. Així mateix, hem pogut establir una relació una mica més habitual, més propera, "aprofitant" que som clientes i que som veïnes dels barris amb 10 comerços.

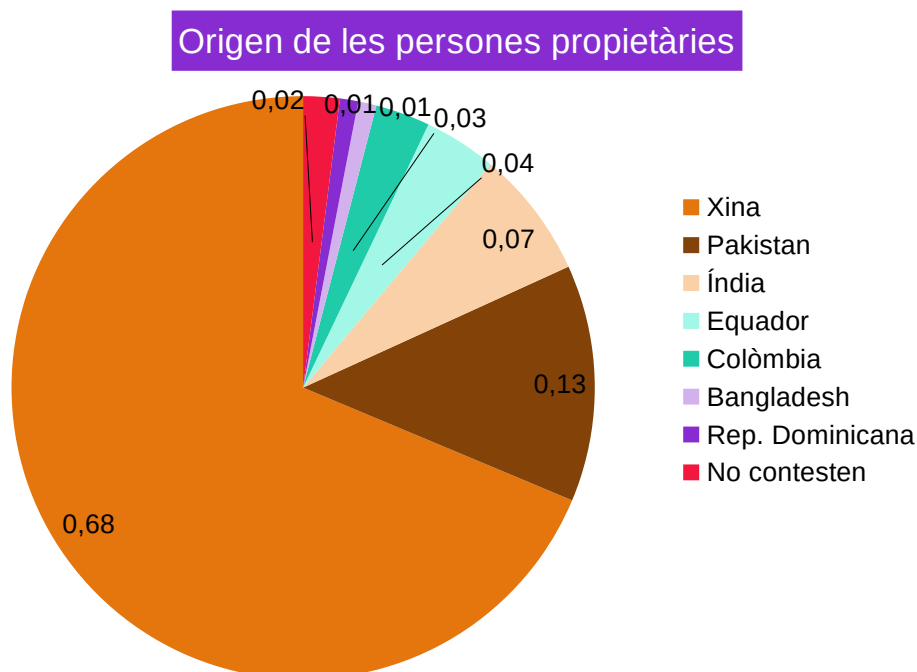
Perfils

De 95 comerços enquestats i entrevistats, la majoria són d'origen xinès (68%). Generalment, són propietaris de bars, restaurants, menjar per endur, cafeteries, basars, estètiques, perruqueries, carnisseries, fruiteries. Destaquem aquest total, una propietària jove, menor de 25 anys. La resta són homes entre 35 i 65 anys.

En segon lloc, hi ha comerços de persones de Pakistan (13%), que també es dediquen a l'hostaleria, però marcadament de venda de durum, kebabs i pizzes; també al sector de la telefonia i tecnologia, igual que les persones provinents de l'Índia (7%), el perfil de les quals és similar, però també s'incorporen a la venda de fruites i verdures.

Cal destacar que dues dones índies marquen una mica la diferència: són propietàries d'un comerç de confecció i arranjaments, i una altra d'un de petits electrodomèstics i telefonia. La resta són homes entre 25 i 55 anys.

Els altres comerços són de cinc nacionalitats més i els sectors varien entre hoteleria/restauració, arranjaments de roba, fleca i cafeteria.

L'origen de les persones contractades i/o treballadores és divers. Podem dir que, a diferència del prejudici de molts (Hi ha certa creença que es formen guetos de nacionalitat específics. És a dir, que els propietaris només contracten a persones del seu mateix origen), hi ha comerços que han integrat a la seva plantilla persones de diferents nacionalitats. L'origen o procedència no és un factor decisiu a l'hora de contractar. Com ens van dir algunes de les persones entrevistades:

- "Aquí treballa una senyora catalana, del barri, coneix els veïns, ja sap què volen, això és bo" (Treballadora d'una cafeteria de propietat d'una persona d'origen xinès).
- "M'agrada una persona que parli castellà o català al local perquè així aprenc una mica més l'idioma i els costums" (Propietari d'origen pakistanès de negoci d'alimentació).
- "Jo sóc boliviana, però el company és del Perú, hem après molt i ell ja sap quina és la nostra rebosteria i fleca típica" (Treballadora de fleca).

En alguns casos dels comerços d'origen xinès, les persones treballadores són les mateixes propietàries. En altres casos, compten amb els familiars. Sobretot perquè a causa de la Covid-19 van haver d'acomiadar altres treballadors/es de diferents orígens.

En mig de la Covid-19

El comerç de persones migrants i racialitzades dels dos barris ha demostrat un gran nivell de resiliència davant de les condicions fins i tot de la Covid-19, respectant els [protocols del PROCICAT](#), que han anat canviant segons l'evolució del virus tant a Catalunya com a la ciutat. Com sabem, això ha colpejat moltíssim el comerç en general, però en els casos mapejats encara més, a causa de diverses circumstàncies que tenen a veure amb la barrera lingüística, la desinformació, el pànic causat i d'altres.

És sorprenent veure com s'han adaptat a les necessitats del moment: oferir servei de lliurament a domicili sense cost addicional tant de restaurants com de fleques, cafeteries, alguna perruqueria i dues botigues de telefonia i tecnologia; oferir menús a baix cost dins dels horaris on tenien permès obrir, readaptar la carta i els serveis; utilitzar aplicacions de lliurament a domicili sense costos per al client final tant en restauració com a botigues d'alimentació o petits supermercats.

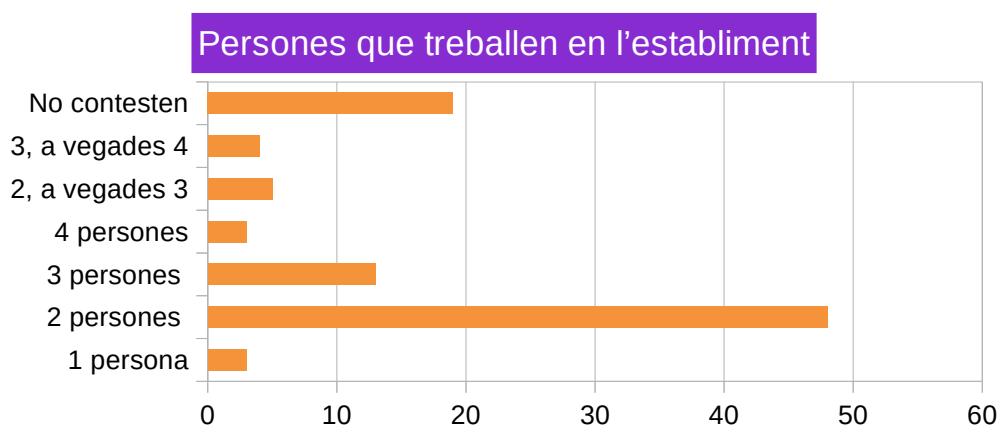
Una de les conseqüències més evidents va ser haver de prescindir de treballadors/es. Per això, ens expliquen que abans de la pandèmia eren, almenys, una persona més treballadora. Dotze dels 95 comerços ens han assegurat que han acomiadat els seus treballadors per poder continuar sols, 31 diuen que se n'han anat a l'ERTE per mig temps, i en altres casos, van ser els mateixos empleats/des els que van renunciar.

Pel que fa a les ajudes i/o [subvencions públiques per fer front a la Covid-19 promogudes des de l'ajuntament de L'Hospitalet](#), només un cas va poder presentar la documentació, perquè va tenir el suport de la gestoria contractada. Davant d'això, hem de dir que la informació no arriba a totes les persones, els tràmits resulten complicats, el temps de presentació és curt i en aquest cas en particular, l'ajuda era per a la digitalització del negoci, és a dir que si hagués arribat la informació el 99% dels comerciants no haurien pogut o volgut optar-hi.

Insisteixen que moltes vegades la informació -si els arriba-, és després d'haver tancat el termini, i no els arriba pels canals oficials, sinó pel boca-orella entre coneguts que a més no parlen el seu mateix idioma i no aconsegueixen explicar tot el que cal per presentar-se.

És a dir que una de les mesures per apropar-nos al comerç d'aquests barris és procurar informar en més llengües que no pas només en català i castellà.

Per això, davant del prejudici que "totes les ajudes se les emporten les persones de fora", dir-vos que no, que no arriba ni tan sols la informació.

Les diferents crisis i realitats

És clar que la Covid-19 ha estat un punt d'inflexió per a tothom. Per als comerços mapejats de persones migrants o racialitzades als dos barris, ha estat –com ens han comentat– el moment per “millorar la publicitat”, “vendre el local perquè fa temps que volien canviar de sector”, “buscar socis perquè aportin capital”, “innovar o morir”.

Més enllà de la Covid-19, però, hi ha altres aspectes difícils que afronten els comerços. Per exemple, la [pujada del preu de la llum](#) que ha afectat Espanya i Europa, s'ha vist molt palpable: alguns locals a mitja llum al matí, al migdia i fins i tot a la tarda-nit; amb les portes obertes per no utilitzar l'aire condicionat o ventiladors en plena temporada d'estiu; en algun cas amb un generador de llum. A més, s'hi afegeix el problema de no comprendre per què ha augmentat el cost de la llum si el consum és igual o inferior. El desconeixement, la manca d'informació, el poc maneig de la llengua se sumen al caos que aquest tema ha ocasionat, en alguns casos.

Per això, des de La Col·lectiva es van organitzar dues sessions (una en xinès i una altra en urdú) per explicar la pujada del preu, la comprensió de la factura i les maneres d'estalviar llum. La recepció entre els dos col·lectius ha estat molt bona. S'han pogut fer estudis de la factura de la llum, s'ha pogut explicar com cal reclamar valors o serveis i com vigilar el consum.

D'altra banda, també hem trobat que algunes persones estan preocupades per la renovació de la documentació a Estrangeria, perquè “no hi ha cites”, perquè els advocats i/o gestors que s'encarreguen de portar els seus casos “no els hi expliquen bé tots els processos o cometen errors a l'hora de pagar les taxes”; perquè, en algun cas, el NIE va caducar durant el confinament, no han pogut renovar i han hagut de canviar el nom del propietari del negoci per continuar amb l'activitat.

Aquesta situació agreuja les condicions de les persones migrants emprenedores. Tenim una Llei d'Estrangeria que dificulta el procés de regularització de les persones migrants en general, i encara més l'inici d'una activitat econòmica. Així i tot, tenim 95 mostres que “voler és poder”, com ens va comentar un propietari d'un local de menjars pakistanesos.

A banda dels problemes amb estrangeria, alguna propietària de comerç xinès ens va comentar que ha patit racisme –per dir-ho així– al barri, perquè ella complia totes les normes del PROCICAT, però que en alguns locals no ho feien. Anava la guàrdia urbana a verificar que es complissin les ordenances, i justament trobaven que en aquests locals no es complien. Les altres propietàries pensaven que era ella la que avisava la policia i en alguna ocasió va clarejar la persiana del seu local amb la frase “fora d'aquí”. No va voler ni vol denunciar perquè té al que pugui passar. Ella creu que té a veure amb racisme perquè “sóc l'única xinesa que té un local en aquesta zona, els altres locals –ja ho veus– són de gent d'aquí, a més de dir-me “fora d'aquí”, què volen?” El barri no sap si ella va ser la que va denunciar el no compliment de les mesures del PROCICAT, “per què s'enceben amb mi?”

D'aquesta manera, hem pogut evidenciar aquests mesos les aportacions, les pors i les realitats del col·lectiu migrant i racialitzat que ha decidit emprendre malgrat les condicions.

Respecte a la manera com han fet front a la crisi econòmicament, cal dir que tres comerços ens han comentat que dintre del seu col·lectiu d'origen (indi, pakistanès i xinès) solen organitzar-se en el que

podríem anomenar caixes de resistència, ajudes a fons perdut o préstecs, respectivament. És a dir, que al contrari del que es pensa, els col·lectius de persones migrades, s'articulen, s'autogestionen i disposen de mecanismes de suport mutu. En els tres casos, sense necessitat de demanar el préstec en un banc ni comptant amb la solidaritat de les persones autòctones.

Això també ens parla del potencial d'organització i de sosteniment de les seves comunitats, que en algun moment des de La Col·lectiva hem volgut explorar, ja que tenim clar que podem aprendre molt de les formes alternatives de fer economia i que potser des d'una mirada més eurocèntrica no es tenen presents.

Aquesta reflexió ens obre pas també a la necessitat de repensar els criteris del balanç social i del Pam a Pam, perquè les formes dels col·lectius migrants de crear comunitat o de reforçar vincles i xarxes amb els altres, no són les mateixes; s'articulen des de la confiança, des de la informalitat algunes vegades. Altres, en canvi, recreen dinàmiques més capitalistes, però perquè no coneixen alternatives. Amb això, sabem que encara hi ha terreny a explorar. Un terreny que pot resultar molt fèrtil per a crear espais de trobada, de reflexió, d'intercanvi d'experiències i d'aprenentatge.

6.2. Diagnosi i propostes de dignificació de les cures a l'Hospitalet

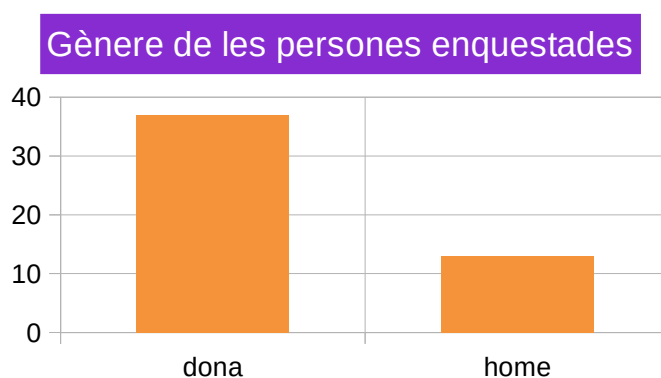
Durant els mesos d'abril a juliol hem fet una enquesta entre persones vinculades a les cures, ja sigui perquè són treballadores remunerades en entitats o empreses que ofereixen cura de persones o perquè tenen a càrrec un familiar o tenen cura d'algú de manera no remunerada.

En aquesta primera enquesta realitzada, volem més que res conèixer les condicions laborals de les persones que en formen part o que tenen alguna relació amb la Taula de Cures, un espai creat dins de l'Ateneu Cooperatiu de L'Hospitalet - La Col·lectiva juntament amb CCOO de L'Hospitalet i Dones Unides Entre Terres (MUET).

La primera part d'aquesta enquesta té a veure amb la situació laboral de les treballadores i la segona, parla de què creuen que es pot fer per millorar la situació de les cures al territori. Aquesta segona part l'han contestat tant els que treballen de manera remunerada com els que no.

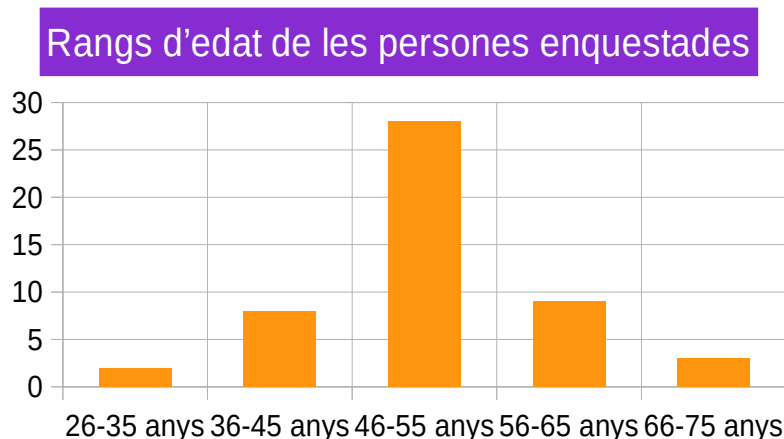
Posteriorment a aquesta enquesta hem fet entrevistes aleatòries amb les persones que l'han contestat. Així hem pogut ampliar i respondre amb més exactitud algunes hipòtesis que no queden clares amb els resultats de l'enquesta.

El nostre univers és de 50 persones, de les quals 37 són dones i 13 són homes, entre 26 i 75 anys.

Al gruix d'edat (de 46 a 55 anys) tenim 21 dones i set homes tots treballadors en entitats o empreses. El grup d'edat següent baixa a nou persones d'entre 56 a 65 anys; quatre homes, dels quals tres treballen i un no, i cinc dones totes treballadores remunerades. Mentre que al rang d'entre 36 i 45 anys, tenim vuit dones amb feina remunerada. Amb un nombre menor en el rang d'edat, tenim dues dones d'entre 26 i 35 anys, i entre 66 i 75 anys dos homes i una dona d'entre 66 i 75 anys, jubilats tots.

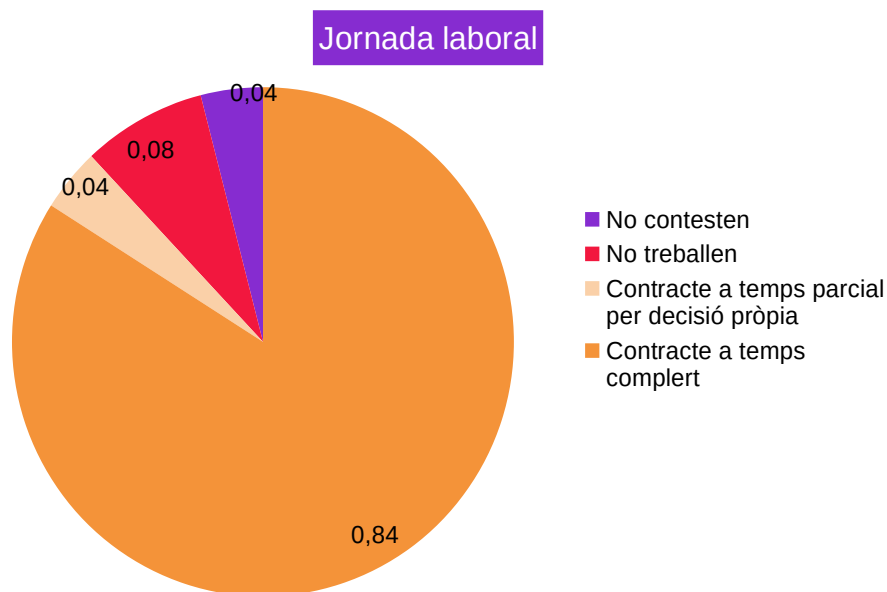

Pel que fa a la situació administrativa, trobem que 49 persones tenen DNI espanyol, mentre que només una té NIE (una dona entre 46 i 55 anys).

En aquest tema, ens resulta interessant analitzar si les persones que tenen el DNI espanyol han obtingut la nacionalitat perquè fa molt de temps que resideixen a Espanya o si són espanyoles de naixement. Això ens permetria estudiar dues preguntes diferents:

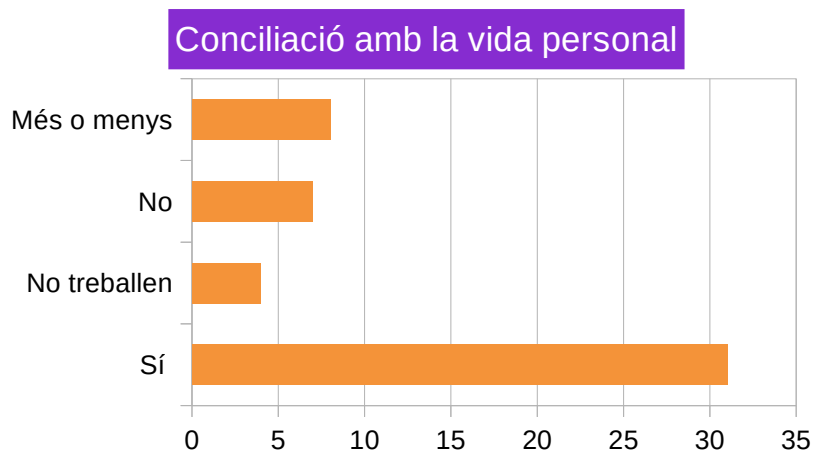
1. A les entitats o empreses on treballen només accepten persones que tenen nacionalitat espanyola?
2. Si són persones migrants que han accedit a la nacionalitat, es podria dir que el col·lectiu migrant és el que assumeix o ha assumit les tasques de cura sobretot en SAD i treball de la llar a falta de mà d'obra local, almenys a Catalunya?

Així mateix, resulta transcendent per a aquest i altres estudis el fet d'interseccionalitzar les dades: edats, procedències, gènere, per tenir un informe més complet, que aconseguixi integrar perspectives i que ens proposin més hipòtesis per respondre. Per això, tant allò de la nacionalitat com de la persona que té NIE i és a la franja d'entre 46 i 55 anys, ens permet pensar altres variants i ens obre més preguntes. Per exemple, quant de temps té treballant en cures? No s'ha pogut nacionalitzar? No heu volgut? Encara no compleix el temps requerit per obtenir la nacionalitat? El tràmit s'ha quedat paralitzat per alguna raó? Recordem que hi ha quatre persones jubilades, 44 persones més afirmen treballar remuneradament, 42 d'elles amb un contracte a temps complet i dues dones a mitja jornada, perquè així ho han decidit; dues persones més no contesten.

A la pregunta sobre satisfacció a la feina, 20 persones han contestat que sí, 22 més o menys, quatre diuen que no i quatre són jubilades.

Així mateix, 31 persones diuen que la feina que tenen els hi permet conciliar amb la seva vida familiar, mentre que vuit ho poden fer més o menys, set no poden i quatre no treballen.

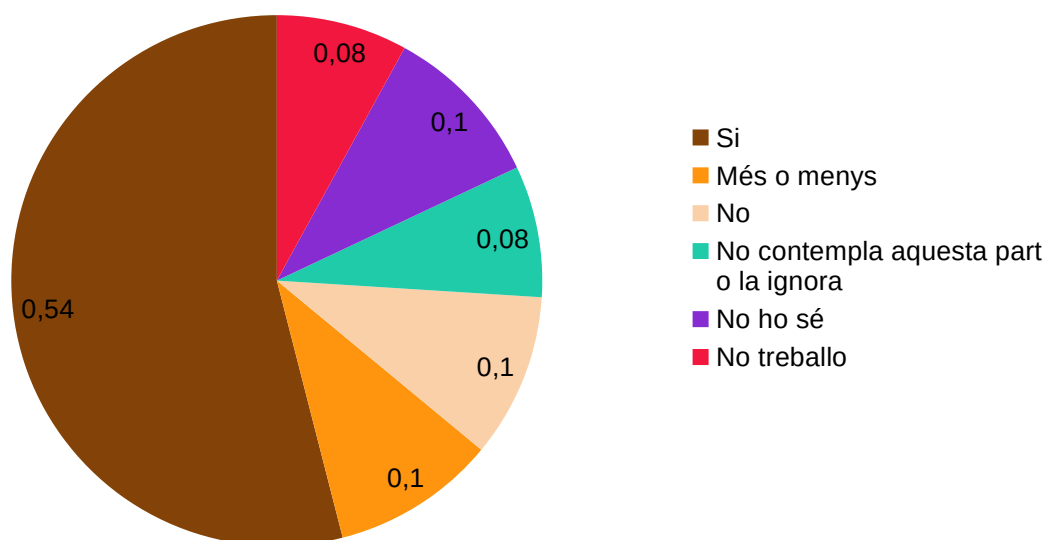
Pel que fa a aquest tema, ens resulta curiós que de les enquestades, 31 persones diguin que poden conciliar amb la vida personal i familiar. Amb això ens encantaria fer una altra enquesta per estudiar què s'entén com a conciliació familiar, quines són les activitats que es realitzen després d'acabar la jornada laboral, qui les realitza, qui s'ocupa de la feina diària de casa, quin temps es dedica a tenir cura de la família i de la casa, qui es dedica a quines tasques, quines són les problemàtiques que trobem al voltant de la conciliació, entre altres coses.

De totes maneres, també ens sembla encoratjador que en el cas que totes estiguem parlant en els mateixos termes, el 62% digui que no té problemes de conciliació. Tampoc volem crear un problema on potser no n'hi ha cap, però ens salta a la vista que per poder tenir resultats més propers sobre l'estat de les cures, puguem estar d'acord totes en conceptes i pràctiques.

El que queda clar és que aquesta enquesta -gens pretensiosa- ens obre altres vessants, altres inquietuds, més hipòtesis que manejar i possibilitats d'obrir debats al territori on estem treballant.

Hem preguntat si creuen que l'empresa o l'entitat on treballen coneix el que es dignificar la feina de cures, a banda de les quatre que estan jubilades, 27 diuen que sí, sis que no, cinc que no saben, quatre que aquesta part l'empresa o entitat la ignora, quatre que més o menys. Els que han contestat negativament és perquè afirmen que l'empresa o entitat "no cuida les i els treballadors", "tenen horaris difícils", "el sou és molt baix en comparació amb la feina que es fa", "cada vegada es deshumanitza més tot, només hi ha tecnocràcia i protocols".

L'empresa, entitat o particular coneix què és dignificar les cures?

El debat sobre aquest tema pot girar al voltant de si la dignificació de les cures va en doble via: tant per a les persones usuàries que reben el servei que les persones enquestades ofereixen a través de les empreses i/o entitats on treballen; i per a les persones treballadores enquestades, ja que potser es comprèn que dignificar significa únicament complir una sèrie d'indicadors de qualitat laboral sense tenir en compte que la usuària és una persona i no un número més, per exemple.

També hem preguntat si creuen que cal fer una millora a la Llei de la Dependència, a la qual cosa 49 persones han contestat afirmativament i una diu que no coneix el document. Manca especificar en quins aspectes.

L'última part de l'enquesta planteja algunes propostes de millora que van sorgir del grup de treball, com ara incrementar pressupost per millorar l'accessibilitat de l'espai urbà i d'entitats públiques i privades, més pressupost per construir casals de gent gran i centres de dia, més pressupost per garantir la qualitat dels serveis dels casals de gent gran i centres de dia, fer més seguiment de la qualitat dels serveis que

presten les entitats en l'àmbit social, més pressupost per a la construcció de centres per a persones amb diversitat funcional, crear protocols de comunicació i actuació per a la desinfecció d'espais contaminats per la Covid-19 en centres de treball, públics o privats, més pressupost per a escoles bressol municipals, per tal que ofereixen més places i/o tinguin preus assequibles a totes les famílies, més pressupost per contractar personal i dotar de més eines als serveis d'atenció domiciliària, millorar l'atenció individualitzada en els serveis socials de la ciutat i realitzar seguiment i promoure la transparència en la despesa de pressupost municipal per garantir la qualitat dels serveis públics.

Com podem veure, la majoria dona suport a les idees relacionades amb l'ampliació de pressupost ja sigui per construir, crear, millorar infraestructures i dotar de recursos tant humans com materials per donar millors serveis relacionats amb l'àmbit de cures a la ciutat. I també afirmen que cal fer seguiment de les polítiques i millorar la transparència.

Per tal d'obtenir respostes més acurades en aquesta secció, hem entrevistat algunes companyes que han respost aquesta enquesta i també altres persones que no l'han respost per poder tenir una visió més àmplia i comparar dades, impressions, situacions.

El fet que 33 de 50 persones afirmen que cal millorar l'accessibilitat a la ciutat podria significar que en realitat no s'ha tingut en compte aquest aspecte. Hi continua havent barreres arquitectòniques als barris i les institucions públiques i privades que obstaculitzen la circulació de les persones amb mobilitat reduïda.

De la mostra, 31 persones perceben que a l'Hospitalet no hi ha prou seguiment, control o avaluació de la qualitat dels serveis que presten les entitats en l'àmbit social, incloent-hi els serveis socials.

Així mateix, 33 persones afirmen que s'ha de donar més pressupost a les escoles bressol perquè hi hagi més places per als menors de tres anys i a més que els preus siguin més accessibles per a més persones. És una realitat a l'Hospitalet de Llobregat que una plaça per a l'escola bressol arriba a superar els 158€ (sense comptar el servei de menjador) i que no n'hi ha prou places. L'oferta pública d'escoles bressol a l'Hospitalet cobreix només dos terços de la demanda.

Moltes mares solteres (sobretot) treballadores per hores o a temps complet s'han vist en la necessitat de recolzar-se en xarxes familiars per a la criança dels fills menors de tres anys. La situació s'agreuja si la dona no té família aquí perquè és estrangera. Cada cop és més urgent tenir espais de criança gratuïts o a baix cost que puguin resoldre la necessitat de les mares i/o pares, i de les mares i/o pares solters que treballen.

Com podem dir que cuidem la nostra ciutadania si no es cobreix una necessitat tan bàsica com oferir un servei de bressol per a tota la demanda que hi ha a preus accessibles?

D'altra banda, també preocupa que la percepció de 25 persones sigui que cal dotar més recursos i eines als serveis d'atenció domiciliària. És molt conegut que algunes empreses que presten serveis d'atenció domiciliària a l'Hospitalet no ofereixen bones condicions a les treballadores (la majoria dones). Cada minut compta: les treballadores van afanyades fent els serveis, sense dimensionar molt el que li pugui estar passant a la persona usuària...

Com podem veure, més enllà del que ens poden dir els números hi ha històries personals. Dades. Realitats diferents. Casos que potser no són aïllats. La Covid-19 ha agreujat la situació de totes les

persones, és cert. No hi havia protocols d'actuació previstos en molts àmbits. Vam haver d'improvisar, reaccionar a la marxa.

Tot i això, hi ha circumstàncies que no s'han resolt de fons, com el que té a veure amb la Llei d'Estrangeria i el treball de la llar, per exemple, o allò de la insuficiència de recursos assistencials i/o ocupacionals per a menors amb discapacitat, o que la llei de la dependència exclou persones per les rendes.

És que les cures són privilegis d'unes quantes persones? Potser creiem que amb sis hores de cures subvencionades a la setmana es pot dir que cuidem a les persones dependents? Estem reforçant la idea que hi ha éssers humans de primera i de segona classe quan no s'atenen persones per la seva situació administrativa?

7. Conclusions

7.1 Conclusions sobre l'estat de l'ESS a l'Hospitalet

ESS a L'Hospitalet

Si bé, ja es va fer visible en el primer informe que L'Hospitalet comptava amb cooperatives de gran antiguitat (més de 25 anys), l'informe actual confirma que estem assistint a una altra realitat de l'economia social i solidària a la ciutat. S'aprecia una millora no sols a nivell quantitatiu sinó qualitatiu en les pràctiques de les entitats, segurament gràcies a l'acompanyament de l'ateneu cooperatiu i a l'impuls de la XESLH. Hi ha diversitat en la forma jurídica (o informalitat) en que els col·lectius s'agrupen per a emprendre activitat econòmica autogestionada o resolució de necessitats conjunta. S'evidencia la millora de criteris en relació a fa 3 anys:

- Destaquen per sobre de la mitjana de Catalunya les pràctiques de perspectiva feminista i cohesió social, i a nivell intern, de democràcia interna i desenvolupament personal
- En canvi, es dibuixen reptes a treballar en el bloc d'impacte ambiental, on les pràctiques d'eficiència energètica, o de sostenibilitat ambiental (consum de productes ecològics o reducció de la petjada ecològica) estan bastant per sota de la mitjana a Catalunya. Destaca el baix compliment en el criteri de proveïdores de proximitat i amb justícia social, que valora l'aposta per l'economia local i la corresponsabilitat amb la producció

La majoria d'entitats de l'ESS detectades continuen procedint dels sectors de Projectes Educatius, Cultura i Oci i Salut i Cures, sent aquest últim el que més despunta a nivell de facturació i, per tant, nombre de treballadores en les seves plantilles. En bona part les iniciatives mapades en aquest sector procedeixen del Tercer Sector, però cal destacar l'emergència d'iniciatives basades en el suport mutu i l'horitzontalitat, que han convertit en la seva activitat econòmica la resolució de necessitats de la comunitat i la dignitat de les seves treballadores, sovint persones d'origen migrant.

Les entitats de l'Hospitalet tenen un fort component d'arrelament territorial, i l'economia comunitària té una presència notable a la ciutat, per el que sobta aquest baix compromís amb l'economia local i els proveïments de proximitat, i apunta que és un vincle que es pot anar teixint en un futur proper.

En aquest mateix sentit, la construcció de mercat social continua sent un dels objectius pendents, posant l'accent en fomentar pràctiques d'intercooperació, tant sectorial com intersectorial, entre les iniciatives d'ESS de l'Hospitalet i arreu de Catalunya, com incentivant la contractació de proveïments necessaris per al desenvolupament de l'entitat (electricitat, mobilitat, gestió financera, telecomunicacions) a empreses de l'ESS consolidades a Catalunya (Som Energia, Som Mobilitat, Fiare, Oikocredit o Coop57, Som connexió, Guifi.net...)

En general el compliment de criteris de Pam a Pam va a l'alça respecte el 2018, demostrant que les noves iniciatives tenen una gran implicació en els valors de l'ESS i que la XESLH i l'Ateneu Cooperatiu són palanques de suport per avançar en els reptes detectats.

7.2 Conclusions sobre l'alimentació a les escoles

L'alimentació és la base de la vida, per això enfocar a com estem alimentant a les noves generacions és clau si volem construir una ciutat que valgui la pena ser habitada. Malgrat la proximitat amb el Parc Agrari i la connexió que antigament teníem amb el camp i els seus sabers s'ha anat perdent d'una generació a una altra.

Sent conscients de les dificultats que la Covid-19 ha generat per a desenvolupar una mostra més rica i participada, passem a enumerar les conclusions que emanen d'aquest primer informe:

- Aquesta petita mostra s'ha realitzat partint d'una manca d'informació publicada relativa a l'estat dels menjadors escolars de la ciutat. Per això, no s'ha pogut contrastar amb cap informe o situació prèvia.
- L'enquesta s'ha fet enmig de la crisi sociosanitària agreujada per la Covid-19. D'una banda, els equipaments escolars s'han hagut d'adaptar a nous protocols que han complexitzat així el dia a dia en la gestió del centre. L'exemplaritat que s'hi ha seguit de cara a millorar el sistema sanitari contrasta amb l'absència de mesures relatives a la millora de l'alimentació infantil.
- Si el dinar del migdia és central per al benestar de bona part de l'alumnat, no hem detectat que tant des de les administracions públiques com des dels centres, la millora alimentària s'hagi considerat una prioritat en aquest moment de crisi.
- Arran de les novetats imposades per la Covid-19, les agendes dels equips directius i escolars han anat saturades, motiu pel qual molts manifestaven no comptar amb el temps necessari per fer l'enquesta.
- L'esfera escolar està sensibilitzada amb les diferents necessitats alimentàries, dietes, al·lèrgies i fins i tot els beneficis de menjar ecològic, encara falta molt fins a arribar a aprehendre i considerar la sobirania alimentària a les aules com a benefici per la comunitat educativa. És a dir, saber què és el que es menja i quina és la cadena de treball i valor que comporta: com es produeixen els aliments i com es distribueix el benefici que genera la seva comercialització, així com se'n processen els residus.
- Hi ha força desconeixement i manca d'implicació de les famílies en relació amb propostes pedagògiques i de qualitat de l'alimentació; no obstant això si reconeixem els menjadors escolars com un espai de potencialitat, en ser les AMPAs i AFAs les que tenen competències per poder reprendre la seva gestió i obrir-la cap al cooperativisme i l'agroecologia.
- A L'Hospitalet hi ha un alt percentatge d'alumnes amb beca. Des del sector de les AFAs hi ha una gran preocupació per assegurar un menjar digne també en el cicle de secundària vist que podria ser l'únic menjar en condicions que es pugui oferir a moltes llars.
- Cal començar a tractar l'alimentació com a línia pedagògica i des d'una mirada holística que afecti no només el temps de menjador, sinó també el pati, les aules, el medi ambient. Així poder sensibilitzar en la cura del camp i el treball d'aquest, condicions laborals, empremta ecològica, i suport de la creació d'economia local.

Aquestes conclusions formen part d'un primer estat de la qüestió, per la qual cosa, ateses les possibilitats de transformació en els ecosistemes educatius, creiem prioritari per a la convocatòria de 2021-2024 de La Col·lectiva, generar un espai d'articulació, seguiment i dinamització per agents de la ciutat al voltant de la cadena de mercat agroecològic des de la producció al consum. Seguirem treballant per recuperar col·lectivament l'arrelament i la vinculació amb allò que sosté la vida: la terra i els aliments.

7.3 Conclusions sobre el comerç migrant

El comerç migrant aporta riquesa econòmica i també diversitat a la ciutat. A més, creiem que des de l'ESS és important ser capaces d'incorporar tot aquest gruix de comerç migrant i poder donar suport i acompanyament a aquestes iniciatives que promouen pràctiques que trobem dintre de l'ESS i que podem relacionar amb els sabers populars i la forma de fer en els seus països d'origen.

Tenim clar que la crisi derivada per la Covid-19 ha afectat de forma molt dura a la majoria de comerços, sobretot pel que fa a l'acomiadament dels treballadors o els ERTE. A més, molts comerços no han pogut accedir als ajuts que proporciona l'Ajuntament ja sigui perquè no es van assabentar a temps per fer els tràmits corresponents o per la manca de suport a l'hora d'emplenar formularis i demanar documentació. Un gran gruix de comerços reclamen més suport per part de l'Ajuntament i de l'administració en general.

Tot i això, molts comerços s'han adaptat a les necessitats del moment i han aconseguit readaptar la seva activitat. Tota mena de comerç ha ofert servei a domicili, fins i tot accedint a aplicacions de lliurament sense cost per al client, bars i restaurants han reduït el preu del menú en l'horari on tenien permès obrir.

Hi ha hagut certes dificultats a l'hora d'enquestar els comerços. D'una banda ens trobàvem que no tots els comerços eren transparents a l'hora de parlar del nombre de treballadors i/o treballadors amb contracte. Això ens fa pensar que hi ha molta gent en situació administrativa irregular treballant en aquests comerços. D'altra banda, durant aquests mesos, hem vist molts canvis en els negocis pel que fa als treballadors, però també a la persona propietària del negoci i això ha dificultat crear relacions de confiança amb les persones. D'un mes a l'altre, la persona de referència canviava i semblava que havíem de tornar a començar de nou.

En alguns casos, la diferència idiomàtica també ha estat una cosa que s'ha treballat, però amb el suport de veïnes del barri i la cooperativa de traducció i interpretació Travinae hem pogut connectar millor amb la població índia, pakistanesa i xinesa. En el cas dels comerços xinesos, el mapeig s'ha fet conjuntament amb Travinae per tal de ser més eficaces i pels tallers sobre consum energètic comptàvem amb traducció.